Күрүнеге 2 миллион пудтан эвээш эвес тарааны берээл!

БҮГҮ ДҮЖҮТТҮ ЧИДИРИГ ЧОККА АЖААП АЛЫЫЛЫ!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 175 (4145) | 1958 ч. сентябрь 3, среда | Өртээ 20 коп.

Бедик темпилерни ажаап алыышкынның тергиин эки шынары-биле холбаштырар

МУРНАКЧЫ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИН ЭДЕРЕР!

Областың эр, херээжен колхозчулары, совхозтарның ажылчыннары болгаш МТС-терниң механизаторлары СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның февраль, июнь Пленумнарының докладтарын амыдыралга боттандырбышаан, боттарының күжү болгаш херенгилери-биле өстүрүп алган байлак дүжүдүн кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыр, тараа белеткелдериниң күрүне планын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күжениишкиннерин угландырып турар.

Ам дүжүт дээш демиселдиң шиитпирлиг үе-чадазы тарааның массалыг кезиилдези областың бүгү районнарында изиг түлүк хайныгып, колхозтарның болгаш совхозтарның ховуларында механизацияны—комбайннарны, лафеттиг жаткаларны, подборщиктерни болгаш өске-даа машиналарны калбаа-биле ажыглап, ажаап алыышкынга оларның бүдүрүкчүлүүн чедип ап турар.

Областың элээн хөй ажыл-агыйлары ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринден эгелээш, аңгылап ажаар дешпилгелиг арганы ажыглап, тараа культураларының хөй кезиин кыска хуусаада чидириг чокка кестирип, тарааның бастырылгазын чедиишкинниг чорудуп, тараа белеткелдериниң фронтузунга канчаар-даа аажок организастыг чоруун көргүзүп турар. Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхоз, Таңды районда «Межегей» совхоз, ол-ла районда «Найырал», Сталин аттыг, Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» кедээ ажыл-агый артельдери күрүнеге тараа садарының чыл планын чедиишкинниг күүсеткеш, ам пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлеп, ажаап алыышкында мурнакчы ажыл-агыйларның бирги одуруунда чорup турар.

Үстүнде адаан ажыл-агыйлар мурнакчыларның одуруунче үнеринге бистиң механизаторларывыстың улам өзүп турар уран-аргазы дузалаан болгаш ук ажыл-агыйларның ажаап алыышкынга чедиишкининиң ында партия организацияларының инициативазы, чогаадыкчы чоруу, бедик күш-ажылчы күжениишкини, ажыл-ишчилер ортузунга организастыг ажылы хандырган.

Тарааның кезиилдезиниң, ооң бастырылгазының, күрүнеге дужаалгазының талазы-биле чамдык ажыл-агыйлар мурнап, дүжүт ажаап алыышкын ажылын дүрген темпилиг чорудуп турар болза-даа областың районнарында ажыл-агыйларның хөй кезии ажаап алыышкынны оожум темпилиг чорудуп турарын демдеглээри эргежок чугула.

Сентябрьның 1-ге чедир Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл районнарының колхозтары тараазының чүгле 6. 1—8. 5 хуузун кестирген ийикпе, азы 212—390 гектар тарааларны бастырган, «Өөк», «Элегес» совхозтар тараа кезиилдезиниң талазы-биле онза хожудап турар. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарның колхозтары, «Өөк», «Элегес» совхозтар сентябрь 1-ге чедир күрүне шыгжамырынга чаңгыс-даа килограмм тараа кирбээн, а Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарының колхозтары күрүнеге тараа садарының планын чүгле 0,7—1,2 хуу күүсеткен.

Тараа дээрге—бистиң социалистиг күрүневистиң күжү, күчү-шыдалы. Күрүнеге пландан ажыр 300 муң пуд тараа садарын хүлээнип, патриотчу кыйгырыг үндүрген бии-хемчилерниң үлегерин эдерип, каа-хемчилер 400 муң пудту, Таңды районнуң «Найырал» колхозу 800 тонналы, Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозу 300 тонналы пландан ажыр садарын хүлээнген. «Межегей», «Барлык» совхозтарның ажылчыннары база бедиткен хүлээлгелерни алгаш, пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлеп турар. Партия, совет органнары ажыл-агый бүрүзүнүң аргаларын хынамчалыг өөренип көөр, пландан ажыр күрүнеге тараа садары дээш патриотчу шимчээшкинни баштаар ужурлуг.

Ажаап алыышкын фронтузу хүн бүрү калбарып турар. А кол сорулга—ажыл-агый бүрүзү тарааны дүрген кестирип, кезилде-биле бастырылга аразын үзүктелдирбези болур. **Кезилдени саадаткан ажыл-агый дүжүттүң чидириглеринге чугаажок таваржыр.**

Тараа—бүгү улустуң байлаа. Ону чидириг чокка ажаап алыры—чугула сорулга. Чидириглер-биле демиселдиң шын чепсээ—аңгылап ажаар арганы херекке албас чорукту кымга-даа берип болбас.

Областың бүгү районнарынга ажаап алыышкынны чедиишкинниг чорударының таарымчалыг байдалдары бар. Партия, совет органнарының сорулгазы—тарааның кезилдезин дүрген доозары, бүгү жаткаларны, комбайннарны тараа кезилдезинге ажыглаары, агрегат бүрүзүнүң ийи ээлчеглиг ажылын база техниканың бедик бүдүрүкчүлүг чоруу дээш дээштиг чарышты организастаары, ажаап алыышкынның хуусааларын кызырары болгаш ажылдың бедик шынары дээш ажаап алыышкын фронтузунда ажыл-ишчилерниң материалдыг сонуургалын бедидери болур.

* *

Шагаан-Арыг МТС-тиң мурнакчы комбайнери Николай Георгиевич Винокуров «Партияның XX съездизи» колхозта дүжүт ажаап алыышкынын ам ийи чылын чорудуп турар.

Чурукта: Н. Г. Винскуровтуң «С-6» комбайн агрегадын башкарып турары. Хүнде 8 гектарның орнунга 11 гектарның тараазын чидириг чокка ажаап турар.

Фото **В. Лутковтуу.**

ПЛАНДАН АЖЫР АЛДЫ ЧҮС ТОННА ТАРААНЫ БЕЛЕТКЭЭР ДЭЭШ

ФЕДОРОВКА. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхоз (даргазы эш Кузьмин, парторганизация секретары эш Кимей) күрүнеге тараа белеткээриниң планын август 31-де 108,3 хуу күүсеткен.

Үнүш чаагай болган, ниитизи-биле 1924 гектар тараа культураларының гектарындан дүжүт 18 центнер, а 1358 гектар кызыл-тастың чамдык участоктарының гектарындан 26 центнер чедип турар. Бо хүннерге чедир 553 (ооң иштинден лафеттиг жаткалар-биле 290) гектарның тараазы ажаап алдынган.

Боттарының күжүн, бар аргаларны санап көргеш, Төрээн чуртунга 600 тонна тарааны пландан ажыр белеткеп бээрин колхозчулар хүлээнген. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тараажылары сөзүн ээлеп шыдаар.

Баштайгы тарааны күрүнеге

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң тараажылары база МТС-тиң механизаторлары чаа дүжүттүң тараазын ажаап алырын калбарткан. Бирги хову бригадазының Как ховузунуң участогунда ажылдап турар колхозчулар баштайгы ажаап алдынган 142 тонна арбайны тараа хүлээп алыр пунктуда дужааган. Дужаар тарааны кургадыр болгаш арыглаар талазы-биле колхозчулар С. Сайыт-оол, О. Лакпа болгаш оон-даа өскелер эки ажылдап турар.

Дүжүт ажаарынга

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында дүжүт алыышкынынче Кызыл хоорайдан мөөң бригадалар хүн бүрү чорup турар. Сентябрьның 1-ден эгелээш Бии-Хем районче кедээ ажыл-агый техникумунуң студентилеринден 400, Таңды болгаш Чаа-Хөл районнарже пединституттуң коллективинден 600 кижи чоруткан.

Таңды районнуң «Найырал» колхозунда дүжүт ажаап алыышкыны долу күжениишкин-биле чорup турар. Ажылдың бо изиг түлүк үезинде Оңгар-Ховунуң дүжүдүн кыска хуусаада ажаап алыр дээш тараа шөлдеринде комбайннарга кывар-чаар материалдарны колхозчу О. Норжун-оол үзүктелиишкин чок чедирип турар.

Чурукта: Оюн Норжун-оолдуң тевелер-биле кывар чаар материалдарны комбайннарже сөөртүп бар чоруурү.

Фото **С. Феонтистовтуу.**

* * *

Дүжүт ажаап алыышкынында четпестер-биле шыңгыы демисежир

Августуң сөөлгү он хонуктарында бистиң областың бүгү-ле колхозтары чаа дүжүттүң ажаап алыышкынынче массалыы-биле кирген. Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозу база-ла бо чугула кампанияже эгелеп кирипкен.

Ол колхозтуң тараа ажаап алыышкынының оожум темпилиг, организас чок эгелээниниң барымдаазы кылдыр чүгле Кара-Талда ийиги хову бригадазын чугаалаарга-ла четчир.

«Х Улуг хурал» колхозтуң ийиги хову бригадазы бо чылын 300 ажыг гектар черниң дүжүдүн ажаап алыр сорулгалыг. Ооң дүжүдү багай эвес. Ол дээрге эвээш эвес белеткел ажылдарын негеп турган. Колхозчулар чайгы үеде эки дүжүттү өстүрер дээш улуг ажылды кылган. Ам ында тараа ажаап алыышкынының ажылдары чорup турар. Ынчалза-даа ажылдың организастаашкыны кончуг сула. Чүл дээрге, ук бригаданың Кара-Талда шаңында ажылдап турар он үш кижилерниң колдуу-ла кырганнар болгаш херээженнер болуп турар.

Оон ыңай комбайндан баштайгы недельдиң дургузунда тараа хүлээп алыышкынын база багай тургускан. Автомашинаны ажыглавайн турар. Комбайндан тарааны беш тергеге дажыглап турар. Тараа сөөртүлгези дээрге, ажаап алыышкынның база бир шалыпкын, тыпыңгыр чорукту негээр чугула ажылы болгай. Ындыг турбуже, колхозтуң баштаар черинден аңаа бичии оолдарны кирип каары-биле кызыгаарлаттынып каан. Ооң түңнелинде комбайн-биле шаңның аразы ырак, оруқ багай болган ужурунда тарааның чидирии көвүдеп турар. Сөөртүкчүлер ол ажылдың харыысалгазын медерел билбейн турарлар.

Кара-Тал шаңында ажылдап турар колхозчулар боттарының чуртталга бажыңнарындан кээп ажылдап турар болганда эртенгиниң тос-он шактарга чедир-ле чорбайн бажыңнарының эжиктеринден «амдаа шаңда кижи көзүлбейн-дир» дээш бот-боттарын маңнажып олурарлар.

Ол бригаданың бригадири эш Копээнчиктиң эртенин-не суурнуң бүгү бажыңнарын кезип улусту ажылче үнерин медээлеп маңнаары чаңчыл болу берген. Ол чорup тура чогум ажылга боду база орайтап чедер таварылгалар бар. Чижээ, августуң 28-те эртенгиниң тос шак ажып турда шаңга кым-даа келбээн. Беле төп каан тараа дораан-на изип эгелээн. Ында практикалап турар агроном эш Л. Ильчевская шаңга карачаасқаан чедип келгеш, ону ыңай-бээр эжип турда колхозчулар оон бараанын көргеш ам маңнажып келгилээн таварылга бар.

Ийиги хову бригадазында үш-ле сортировкалар бар. А оларның безин чаңгызы бөлдүк-калдык ажылдап турар. Ооң арыглаан тараазын база катап боктан дедир арыглап алыр ужурга таваржып турар.

Колхозта автомашиналарның хөй болуп турарын барымдаалааш, ук артельге ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде шеф машиналарын бербейн турган. Херек кырында колхозтуң он бир машиналарының чүгле алдызы арай боорда калгып чорup турар. Ук машиналар эки септеттинмээн болгаш тараа сөөртүрүнге таарыштыр кылдынмаан.

— Бо чылын ийиги хову бригадазының өстүрген дүжүдү моон мурнунда чылдардаазындан ыракта-ла артык-тыр. Гектардан черле 12 центнерден хөйнү ап болур. Ынчалза-даа тарааның комбайндан дүжүрүүшкүнү кончуг багай тургустунган. Тергелиг оолдар черле четикпестер-дир. Шаң аразы база ырак деп «С-4» комбайнның комбайнеру Николай Контрашин хомудап чугаалап турар.

Эш Контрашинниң чугаалап турары-даа шын. 7 — 8 хире километрге тергелиг аъттар чадажып чорда, ооң комбайнының бункери дола берген, аңаа манап турарын бола көрүп болур.

Колхоз баштаар черинің даргазы эш Дежнев артельдиң шаңнарында күштүң кызы болуп турарын, малга четчир санныг чем белеткелинден күштү чардыктырбазы-биле тайылбырлаар аянныг. Ооң оозу шынна харын. Ынчалза-даа тараа ажаап алыышкыны ышкаш мындыг ажылга белеткелдиң багай болганын үстүнде ийиги хову бригадазының чижээнден тодаргай көрүп болур.

Кара-Талдың алдыы чарынында шаңны бо хүннерде колхозчулар боттары удур эжип, ону септеп, дерип турар.

Колхоз кежигүннериниң дүжүттү кыска хуусаада шынарлыг ажаап алырынче чүткүлү улуг. Ынчалза-даа ук колхозтуң хову бригадаларында дүжүт ажаап алыышкыны чогуур негелдезинге чедир эки организастаттынмаан.

С. МОНГУШ.

Бай-Хаактың тараа белеткээр конторазында

Таңды районнуң ажыл-ишчилери бо чылын байлак дүжүттү өстүргеннер. Районнуң колхозтары болгаш совхозтары дүжүт ажаап алыышкынын дешпилгелиг арга—аңгылап ажаап алыышкын-биле чорутпушаан, чаа дүжүттүң тараазын күрүнеге түлүк дужаап турарлар. А чамдык ажыл-агыйлар күрүне мурнунга хүлээлгезин эрестиг күүсеткеннер.

Районнуң «Найырал», Сталин аттыг колхозтары болгаш «Межегей» совхозу тараа дужаалдазының планын ажыр күүсеткеш, боттарынга алган хүлээлгелеринге хамаарыштыр ам пландан дашкаар дужаалданы чорудуп турарлар.

Бай-Хаактың тараа белеткээр конторазының (директору эш Чумак) ажылчыннары чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга багай эвес белеткелдиг ужурашканнар. Эрги складтарга немей 3 муң тонна тараа складын тудкан. Ылаңгыя «СЗС-2» деп ийи сушилкаларны кожа тургусканы кончуг таарымчалыг болуп турар. Ол сушилкаларга кургаткан тараа узуну барык-ла 120 метр ажыг транспортерларны таварыштыр боду-ла складтарже кирип турар. Тарааны сушилкаларже урар болгаш кургаткан тарааларны складтаар ажылдарны механизастааны 150 ажыг кижиниң күш-ажылын солуур арганы берген.

Колхозтардан келген тарааларның күрүне складтарынче саат чокка кирерин хандырып турар ажылчыннарның кызымаккай күш-ажылын демдеглээр херек. Тараа кургадыр машиналарның механиги Шабалин, сушилка мастери Михайлов, дизельдиг электростанцияның моторизи Рябов, улуг лаборант Лопатина боттарының хүлээлгелерин эки күүседип турарлар. Склад эргелекчизи кадржаан ажылчын Наскыл-оолдуң кызымаккай күш-ажылын белеткел конторазының дирекция чери мактап турар.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң тургускан графигин ёзугаар Бай-Хаак суурда албан, организация черлериниң ажылдакчылары тараа белеткээр черде дүн-хүн чок ажылдап, районнуң тараажыларынга улуг дузаны чедирип турарлар. Ылаңгыя район төвүнде школаларның башкылары боттарының ээлчээнде озал чок бир демниг ажылдап турарлар. Ындыг болза-даа чамдык организацияларның удуртукчулары чоруткан ажылчыннарының канчаар ажылдап турарын хынап көрбейн турарлар. Районнуң кижи эмнелгезинден келген кижилер чогуур шагынга чедир ажылдавайн эрте чанып турарлар, а август 29-та районнуң ээлчээнде ук организациядан чүгле 2 херээжен кижи келген. Бо дугайын тараа белеткээр пунктуда үнүп турар агитхуудуста чуруп тургаш, шүгүмчүлеп бижээни кончуг шын.

Тараа хүлээп алыр черниң ажылында четпестер база бар. Эрткен чылдарда ажылдап турган «Кузбасс» деп тараа кургадыр машинаны белен байдалга тургузар талазы-биле районнуң удуртур ажылдакчыларында ийи янзы санал бар. Партия райкомунуң секретары эш Верзилин бир эвес херек апарза сушилканы дерип алгай аан дээр, а райкүүскомнуң даргазы эш Волчатов биле тараа белеткээр черниң директору эш Чумак сушилканы белен тургусканының ажыы чок, чаа сушилка-биле бүгү тарааны кургадып күш чедиптер бис деп турарлар. Чаа сушилканың күжү улуг-ла харын, ынчалза-даа районнуң эң тараалаң улуг ажыл-агыйлары тараа дужаалдазын ам-даа эгелевээннер, а бир эвес олар тараазын харугда дужаай бээр болза белеткел конторазының девискээринге шык тарааның хөйү-биле чыглы бээрин август айның 27 — 28-тиң хүннери көргүскен. Ынчан сушилкага 800 тонна хире тараа келген болгаш ажыл бачым болгаш тараа эккелген машиналар үр манаашкынга таваржып турганнар. Ооң-биле чергелештир сөөлгү хүннерде колхозтардан кээп турар тарааның шыгы улгадып турар. Август 30-де келген 110 тонна тарааның 100 тоннназының шыгы 27 хуу болган. Ынчангаш эрги сушилканы дайынчы белен байдалга тургузарының бүгү бадыткалы бар болуп турар.

Чамдык «Найырал», «Межегей», дээн ышкаш ажыл-агыйларның кургаг тарааларын Бай-Хаакче сөөртпейн Кызылче дорт сөөрттүр дугайын ажаап алыышкын мурнуу үезинде чугаалажып турган-даа болза, ол ажыл долузу-биле күүсеттинмейн турар. Үстүнде айыттынган ажыл-агыйларның дыка хөй кургаг тараалары Бай-Хаакта дужааттынган. Бо чорук күрүнеге биче эвес каражаны чедирип турар дээрзи районнуң удуртукчуларынга билдингир. Чүге дээрге ийи черге тарааны чүдүрер, дүжүрер ажылдарны безин санаваска «Межегей» совхозтуң болгаш «Найырал» колхозтуң Оңгар-Ховуда, Хадың хөлде турар бригадаларындан тараа чүдүрген машиналар Бай-Хаак чедир оруу багай чер-биле 50 ажыг км черни эртип турар. Күрүнеге ужур-дузалыг бо чугула айтырыгны партийжи ёзу-биле шиитпирлээн болза бай-хаакчыларга база-ла ажыктыг болур. Байлак дүжүттүң тараазын бүрүнү-биле уруп алыр склад херекселдер Бай-Хаактың тараа белеткел черинде чедишпес. А оон-биле чергелештир тараа дужаалдазының болгаш натура төлевиринниң өскерилгелериниң дугайында партия болгаш чазактың шиитпирин амыдырал кырынга боттандырар дээш Таңды районнуң ажыл-ишчилери бо чылын күрүнеге мурнуку чылдардан хөй тарааны садар дээрзи чугаажок.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Делегейниң геофизика чылын эрттирер талазы-биле совет комитетте

Делегейниң геофизика чылының программазын боттандырары-биле 1958 чылдың август 27-де, Москваның-биле 8 шак 08 минута турда, ССРЭ-ниң Европа кезээниң ортаакы широтада девискээриндей геофизика талазы-биле шинчилел кылыр чаңгыс чадалыг ракетаның ээлчеглиг адып үндүрүүшкүнүн кылган. Ракета 450 км бедип, четсе чогуур бедиинге четкен.

Ракетада агаарның үстүкү каъттарын бүгү тала-биле шинчилээр геофизика херекселдерин тургускан.

Оон аңгыда ракетада тускай кабина иштинге дуржулга кылыр ийи ыт олурткан.

Геофизиктиг эртем аппаратуразының, радиотелеметр тургузугларының, чемгерилге дөстериниң, дуржулга кылыр ыттарлыг тускай кабинаның болгаш дузалаар системалар конструкциязы-биле катай көдүрлүп үнген ракетаның ниити деңзизи 1690 кг.

Ракетада эртем шинчилелдериниң дараазындагы херекселдерин тургускан:

— ионосферада хостуг электроннарның каттыжыышкыннарын хемчээринге тускай хөй нарын херекселдер;

— атмосфераның (агаарның) ионнунуң составын хемчээр херекселдер;

— атмосферада кадар (+) саннарның каттыжыышкыннарын хемчээр аппаратура;

— электрон температуразын хемчээр херексел;

— агаарның базыышкынын хемчээр ионнация болгаш магнит манометрлери;

— чогенчиг бичии метеорларның кезектериниң кагыышкынын даңзылаар херекселдер;

— спекторнуң ультрафиолет кезээн даңзылаар хүн спектографы;

— черниң болгаш чер атмосферазының инфракастыг херелединиишкинин даңзылаар херекселдер;

— дуржулганың ийи ыттарын олурткан тускай кабина регенерация системазы-биле, ыттарның организминде болуп турар болуушкуннарны, өскерлиишкиннерни даңзылаарының автономнуг системазы, ужудуушкун үезинде ыттарның канчап чорууруң тыртырып турар тускай кино херексели-биле.

Кылыр деп төлевилээн эртем-шинчилел ажылдарын чорударынга эргежок чугула негелделерни хандырарынга ракета ужуп турарының бүгү дургузунда бодунуң өзээн-даа бүгү боду дескиниип долганмас кылдыр ону таарыштыр дерип кылган.

Ракетаны адып үндүрерде ооң уун саң дорт өрү эвес, бичии ийлеңдир адып үндүрген болгаш адып үндүргениниң соонда ракета дүшсүн дээн чогуур черинге кээп дүшкен.

Алдынган материалдарның баштайгы көрүлдези бүгү аппаратура ужудуушкун үезинде шын ажылдап турганын болгаш эртем талазы-биле эргежок чугула медээлер бээрин хандырып турарын көргүскен.

Дуржулга ыттары 450 км бедик черден черге кээп дүшкениниң соонда ам кадык, эки байдалда турарлар.

Бо ужудуушкуннуң түңнелинде алган материалдарны шинчилеп ажылдап турар.

Коммунистер дүжүт ажаап алыышкынында

Бистиң колхоз эрткен чылдынга деңнээрге, бо чылын дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдерни эки чоруткан болгаш чаа дүжүттү ажаап алырынче организастыг эгелеп кирген.

Белеткел үезинде чеди коммунистер эргежок чугула чепсек-херекселдерни септээринге доктаамал киржип, тараа урар 2 складтарны, 35 дырбааштарны, тараа арыглаар янзы-бүрү маркалыг 9 машиналарны, 24 хааржактыг тергелерни чогуур өйүнде белеткээннер.

Августуң 20-ден эгелеп 150 га баштай бышкан арбайның ажаап алыышкынынче 4 комбайннар эгелеп кирген.

Колхозтуң партия организациязының бюрозу дүжүт ажаап алыышкынын чедиишкинниг чорудар талазы-биле бюрога айтырыгны тургузуп, колхозтуң кол-кол участоктарында, комбайннарда 14 коммунистерни доктаамал быжыглаан. Олар ажылдың темпизин дүргедедип, шынарын экижидип ажаап алыышкында механизаторларның, колхозчуларның ортузунга партийжи-политиктиг ажылдарны доктаамал чорудуп турарлар.

Дүжүттү чидириг чокка ажаап алырының талазы-биле механизаторларны болгаш колхозчуларны сорук кирген лозунгуларны, плакаттарны аскылаан, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын, агитхуудустарны, хана солунну үндүрүп турар.

Агитация ажылын удуртурун, көргүзүг, хүндүлел самбыраларын, агитхуудустарны, хана солунну доктаамал үндүрүп турарын коммунист эш Дуровка, комсомол организациязының секретары эш Орус-оолга партбюро даскан.

Ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде ол эштерниң удурткан ажылы чүгээр түңнелдерлиг болган. Каш-ла хонуктуң иштинде 5 агитхуудустарны үндүргүлээн болгаш көргүзүг, хүндүлел самбыраларының арыннарынга мурнакчы кижилерни, звенoccupied звеноларны илередип турар.

И. СЕДИП,
Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунда партия организациязының секретары.

„Правданың“ корреспондентизиниң айтырыгларынга эш Н. С. Хрущевтуң харыылары

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы эш Н. С. Хрущев «Правданың» корреспондентизиниң айтырыгларынга харыылавышаан, ядролуг чепсектиң шенелделерин саат чокка соксадыр дугайында Американың база Великобритания-биле чугаалажыышкыннарны эгелээр үези октябрьның 31—Совет чазакка таарымчалыын медеглээн.

Эш Н. С. Хрущев чугаалажыышкыннарга эң-не таарымчалыг чер Женева деп ол санап турарын айыткан, ядролуг шенелделерни соксадырынга хамаарыштыр дугуржулганы сагып турары дээш контрольдуң техниктиг методтарының дугайында айтырыгны эксперттер чоокта чаа аңаа чедиишкинниг ажылдап кылганнар.

Ооң-биле кады ындыг чугаалажыышкыннар болза атомнуг болгаш водородтуг чепсектерниң бүгү хевирлериниң шенелделерин кезээде соксадыр дугайында бүгү күрүнелер-биле дугуржулганы чарар сорулгалыг болур ужурлуг деп эш Н. С. Хрущев айыткан.

Ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында дугуржулганы сагып турарынга контроль болдунмас дээр легенданы экспертерниң Женева чөвүлел хуралы түңнелинге чедир чылча шаапканын айытпышаан, чөвүлел хуралдың түңнелдери бо айтырыг талазы-биле Совет чазактың туруштары шынныын бүрүнү-биле бадыткаанын эш Н. С. Хрущев сеткил ханып айыткан.

Экспертерниң Женева чөвүлел хуралының илеткелинде айтып турар ядролуг чепсекти чер болганга хоругдаары дээш контрольдуң системазынга хамаарыштыр бүгү түңнелдер болгаш рекомендациялар-биле Совет чазак каттыжып турар деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Ядролуг чепсектиг экспериментилерни саат чок болгаш чер болганга соксадырындан ойталаарынга кандыг-даа чугаа-соот болгаш бадыткаашкыннар ам туруп болбас деп эш Н. С. Хрущев бадыткаан.

Августуң 22-де парлаттынган президент Эйзенхауэрниң болгаш англи чазактың медегелдери АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары Совет Эвилелиниң үлегерин эдеринге болгаш шенелделерни дөп-дораан соксадырынга белен дээрзин херечилевейн турар деп Совет чазактың баштыңы айыткан.

Шенелделерни бир чыл хире түр доктаадыр деп АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактарының чугаалажып турары кандыг-даа ужур-дуза чок, чүге дээрге ол болза ядролуг шенелделерниң ээлчеглиг сериязын белеткээринге эргежок чугула үе болуп турар.

Шенелделерни чер болганга соксадыр дугайында дугуржулганың удурланыкчыларының тургусканы буруу шаптырган бөлүк база кагап хагдынга берген деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан. «Ам контроль черле боттанып болур дээрзи бүгүдеге билдингир апарганда шенелделерни соксадыр дугайында айтырыгны шиитпирлээри чепсегленишкиннерни дүжүрериниң өске-даа айтырыгларын шиитпирлээри-биле холбаштыр чүгле ынчаарда болдунар деп Вашингтонда болгаш Лондонда база катап медеглеп турар».

АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары Совет Эвилели ядролуг шенелделерин соксатканын боттарынга чаңгыс талалыг шериг күжүн алыр дээш ажыглап турар.

Барыын талакы күрүнелерниң ындыг хемчеглериниң хараазы-биле Совет күрүнениң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга когарал чедирген турарын ССРЭ-ниң чазаа болдуруп шыдавас.

Эш Н. С. Хрущевтуң медеглээни болза:

«АБШ-тың болгаш Великобританияның улустарының тура-соруунга чөрүшкек болуп турар хемчеглери болза, ядролуг чепсектиң шенелделерин чер болганга саат чок соксадыр дугайында айтырыгга хамаарыштыр барыын талакы күрүнелерниң чазактары чаагай тура-соруктуг болур боор деп идегел салгаш, бодунга чааскаан алган хүлээлгелеринден Совет Эвилели хостап турар».

КНО-нуң Кол Ассамблеязының ам болур XIII сессиязы болза бүгү күрүнелер ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында айтырыг талазы-биле бодунуң чидиг сөзүн чугаалаар ужурлуг деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

АКШ-тың Москвада Элчин чери августуң 22-де ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунга нота чорудкан. Ядролуг чепсектиң шенелделерин доктаадыр дугайында айтырыг талазы-биле чугаалажыышкыннарга хамаарыштыр Президент Д. Эйзенхауэрниң август 22-де Медеглелин ында айтып турар. Великобританияның чазааның ындыг уткалыг нотазын болгаш Медеглелин Великобританияның Москвада Элчин чериңден база алган.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозу бо айтырыг талазы-биле АКШ-тың болгаш Великобританияның элчин черлеринге августуң 30-де харыы ноталарны чорудкан. Августуң 30-де парлалгага парлаттынган, «Правданың» корреспондентизиниң айтырыгларынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы эш Н. С. Хрущевтуң харыыларының тексттерин ноталарда кошкан.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин кезээде соксадыр дугайында дугуржулгаларны күрүнелер-биле чарар сорулга-биле ындыг дугуржулгаларны күүседири дээш чогуур контрольду тургуспушаан, ССРЭ-ниң, АКШ-тың болгаш Великобританияның төлээлекчилериниң чугаалажыышкыннарын 1958 чылдың октябрьның 31-де эгелээринге Совет чазак беленин ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунуң АКШ-тың Элчин черинге нотазында айтып турар.

Совет Чазактың саналы-биле алырга ындыг чугаалажыышкыннарны чорударынга эң таарымчалыг чер болза Женева болур ийик деп нотада айтып турар. Чугаалажыышкыннарның узамдыгыышкыннарындан чайлаары-биле оларның үргүлчүлелин кызыгаарлаар дугайында чогуур хуусаа-биле баш бурунгаар дугуржуп алырын Совет Чазак сүмелеп турар. Совет Чазак бодунуң талазындан ол хуусааны 2—3 неделье доктаадырын сүмелеп турар.

* * *

ССРЭ-ниң Вашингтонда Элчин чери августуң 28-те АКШ-тың Күрүне департаментизинче нота чорудкан. АКШ-тың чазааның төлевилеп турары лаборатория байдалдарынга атомнуг чепсекти көргүзеринге Совет Эвилели бодунуң хайгааракчыларын чорутпас деп ол нотада чугаалап турар. Радиоактивтиг турнугуушкуннарның «кызыгаарлаттынган» дүжүүшкүнү-биле лаборатория байдалдарынга ядролуг чепсекти көргүзеринге киржири-биле эртемденнерни, парлалганың төлээлекчилерин чалааны болза атомнуг радиацияның салдарын шинчилээр талазы-биле Каттышкан Нациялар Организациязының ат-алдарын, ооң Эртем комитедин ол сорулгага ажыглавышаан, атомнуг болгаш водородтуг чепсектерниң шенелделерин Каттышкан Штаттар улам ыңай чорударын шынзыктырарынга чылдак тывар сорулгалыг деп нотада айтып турар.

Атомнуг радиацияның салдарын шинчилээр талазы-биле БНО-нуң Эртем комитеди чоокта чаа парлаттынган бодунуң илеткелинге ындыг кыжаныгны айтып турарын бодаар болза америк атомнуг чепсектиң үргүлчүлеп турар шенелделери кижилерниң кадыынга кыжаныг болбайн турар деп бодалды тургузары берге деп нотада чугаалап турар.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин чер болганга болгаш соңгаарладылга чокка соксадыр дугайында дугуржулганы чедип алыры дээш туржуп турар Совет Эвилели АКШ-тың чазааның төлевилеп турары атомнуг чепсекти көргүзеринге киржири-биле бодунуң хайгааракчыларын чорудары болдунмас деп санап тур деп нотада айтып турар.

Районнуң партия активиниң хуралы

Чоокта чаа Каа-Хем районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Районда мал чемнериниң белеткелиниң доозулганының болгаш дүжүт ажаап алыышкынының чоруп турарының дугайында айтырыгны актив хуралы чугаалашкан.

СЭКП райкомунуң секретары эш Шуклин ол талазы-биле илеткелди кылгаш, районда дүжүт ажаап алыышкынының дыка оожум темпилиг чоруп турарын анализтеп чугаалаан. Августуң 25-ке чедир бүгү тараа культураларының чүгле 7 хуузу ажаап алдынган.

Аңгылап ажаап алыышкынның аргазы районда багай ажыглаттынып турар. Ылангыя бүгү ажаап алдынган 1446 гектар тарааның чүгле 850 гектары аңгылап ажаарының аргазы-биле чоруттунган. «Ленин оруу», «Кызыл тук» колхозтар аңгылап ажаар арга-биле чаңгыс-даа гектарның тараазын кестирбээн. Ажаап ажыышкынның ол дешпилгелиг аргазын «Октябрь 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң удуртукчулары база-ла үнелеп бербейн, ону дыка орай ажыглап эгелээнин илеткелчи айыткан.

Чаа, мурнакчы чүүл кезээде тиилээр дижир. Ол-даа дыка шын. Ам районнуң бүгү колхозтары аңгылап ажаап алыышкынны чорудуп турарлар. Бо талазы-биле «Бурунгаар», «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артельдери эки үлегерни көргүскенин илеткелчи онзалап демдеглээн.

«Тиилелге» колхозта жаткалар машинистери Глушков, Яковлев олар хүн бүрүзү 30 гектар, а эш Елохов кожуглуг жатка-биле 25 гектар тарааны кестирерин хүлээнгеннер. Олар боттарының сөзүн ээлеп турарлар, «Коммунизмче орук» колхозта лафетчик эш Зайцев сөөлгү дөрт хүн иштинде 104 гектар тарааны аңгылап ажааган.

Сарыг-Сеп МТС (директору эш Пащенко) аңгылап ажаап алыышкынга четпес белеткенгенин актив хуралы айыткан. Бо хуралдың болуп турар үезинде 15 жаткаларның чүгле 5-жи, 38 подборщиктерниң 14-тү ажылдап турган болгаш лафеттерниң чамдызы база-ла ажылдавайн турган.

Мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле Ленин аттыг колхоз эң эки түңнелдиг болуп, амгы үеде немелде чемнерни белеткеп турарын актив хуралы демдеглээн.

Ынчалза-даа чамдык колхозтарның удуртукчулары мал чемнериниң белеткелин багай удурткан. Моон чижээнге «Совет Тыва», «Кызыл тук» колхозтар хамааржыр. Бо дугайында ол колхозтарның чамдык удуртукчуларынга СЭКП райкомунуң бюрозу шыңгыы хемчеглерни хүлээткен. Көдээ Советтер дүжүт ажаап алыышкынын четпес удуртуп турарын хуралдың киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлээн.

Хурал районнуң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилеринге кыйгырыг үндүрген. Пландан ажыр күрүнеге 400 муң пуд тарааны дужаарынче, 600 тонна сигенни, 1000 тонна силосту белеткээринче колхозчуларны болгаш механизаторларны хурал кыйгырган.

Н. ПЛЯСОВСКИХ.

Шахтёрларның суурунга байырлалды эрттиргени

Августуң 30-де кежээкиниң 8 шакта шахтерлар Хүнүнге тураскааткан байырлыг кежээ Элегес суурнуң клувунга эгелээн. Элегестиң шахта эргелелиниң начальниги эш Береуцин чыылганнарга байыр чедирген. Ооң сөөлүнде облкүүскомнуң болгаш профэвилелдер обкомунуң Кызыл тугун шахта эргелелинге тывыскан. Профэвилел обкомунуң даргазы эш Намай чехословак өңнүктерниң тыва шахтерларга чоруткан тугун шахтерларга дамчыдып берген. Тукту ап тура шахта эргелелиниң месткомунуң даргазы А. Чуйков Төрээн чурттуң моон соңгаар чечектелиишкини дээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидер дээн шахтерларның күзелин илереткен.

Байырлыг кежээге кол инженер эш Чащухин илеткел кылган. Шахтерларның кызымаккай күш-ажылын демдеглевишаан, кызырган ажыл шагынче шилчээни хөмүр даш тывыжын улам көвүдеткенин илеткелчи демдеглээн. Бо чылын пландан дашкаар 7 муң ажыг тонна хөмүрнү шахтерлар касканнар.

Илеткел сөөлүнде шахта эргелелиниң мурнакчыларынга өртектиг шаңналдарны тывыскан.

Чурукта: Хову-Аксының аныяктары дыштаныр хүнүнде.

Фото В. Уколовтуу.

Дүжүт ажаап алыышкынынга салыышкынны киирер

Дүжүт ажаап ап турар шөлдерже чоруп турар комбайннарның болгаш автомашиналарның моторларының даажы хүн бүрүде улам күштелип турар. Областың бүгү колхозтары болгаш совхозтары дүжүт ажаап алыышкынынче түзүктеп киришкен. Бо харыысалгалыг болгаш хүндүлүг чугула кампанияны чедиишкинниг эрттиреринге кооперасчыларның ролю улуг. Тараа шөлдеринде ажылдап турар колхозчуларны болгаш механизаторларны эргежок чугула бараалнар-биле болгаш аъш-чем чүүлү-биле кайда-ла эки хандырып турар болдур, ында хову ажылдарының чедиишкинниг болурунга ол улуг идиг берип турарын ажылдың практиказы көргүскен. Хереглекчилер ниитилелдериниң удуртукчулары бо дугайын билир болгаш ол талазы-биле элээн дуржулгалыглар. Ынчангаш эргежок чугула бараалнар-биле хандырар кожуп чоруур садыгны база столоваяларны организастаар талазы-биле чамдык хемчеглер алдынган. Колхоз баштаар черлери-биле дугуржуп алганын ёзугаар беш хереглекчилер ниитилелдери дүжүт ажаап алыышкынының үезинде 12 кезек черге столоваялар ажыдарын хүлээнген. Ооң иштинде Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунга, Сүт-Хөл районга 3 столоваялар: «Алдан Маадыр», «Ишкин» болгаш Бора-Тайгага ажылдаар. Улуг-Хем районга 5 столоваяны ажыткан, ооң иштинде «Партияның XX съездизи», «Улуг-Хая» болгаш өске-даа колхозтарның шөлдеринде ажыткан. Ооң аңгыда Улуг-Хем районнуң колхозтарының тараа шөлдеринде ажыттынар столоваялар чанынга буфеттерни база тургузар. Каа-Хем райпозу төп белеткел пунктузунуң девискээринге столоваяны организастааш, колхозчуларны, механизаторларны болгаш чолаачыларны изиг, эки шынарлыг чиик өртектиг аъш-чем-биле хандырарын, Элегестиң рабкоову (даргазы эш Мирошников) Хаак фермазында түр үениң столовазын организастаан, ол ам багай эвес ажылдап турар. Ук столовая да белеткеп турар чемниң ассортиментизи хөй эвес 3—4 чүүл чем, ынчалза-даа, ажылчыннар 2-3 чүүл амданныг белеткээн чемни 2 руб. 35 коп-биле садып алгаш эки чемненип турарлар. Повар Р. Х. Садартыкованың, буфет эргелекчизи А. Ф. Абрамованың белеткээн чемниниң шынарының дугайын совхозтуң ажылчыннары мактап чугаалап турарлар.

Улуг-Хем райпозу (даргазы эш Лапшаков) «Партияның XX съездизи» колхозтуң тараа шөлүнде столоваяны организастаан. Ук столоваяның аъш-чемниниң шынарын экижидер, чем продуктуну үзүктеллирбес дээш райпо баштаар чери бүгү хемчеглерни ап турар.

Хову турлагларынга болгаш фермаларга хөй-ниитиниң чемгерилгезин организастаар талазы-биле хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң арга-дуржулгазын ажылап, чамдык колхозтар, ылангыя Бии-Хемниң болгаш өске-даа районнарның колхозтары дүжүт ажаап алыышкынының үезинде хову турлагларынга столоваяларны боттары организастап турарлар. Ындыг таварылгада хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлери ол колхозтарның баштаар черлеринге хову турлааның столоваяларын хереглеттинер аяк, сава-биле хандырар болгаш колхозтуң поварларынга чем белеткээриниң технологиязының талазы-биле консультацияны бээрин хандырар хүлээлгелиглер.

Хову ажылдарының онза байдалынга хамаарыштыр база ында ажылдап турар бүгү кижилерни эргежок чугула бараалнар-биле үзүктел чок хандырарын барымдаалааш, бо чылын барык бүгү райполар кожуп чоруур садыгны организастаан. Барыын-Хемчик райпозунда (даргазы эш Наймит-оол) бир автолавка ажылдап турар. Бо чылдың июнь болгаш июль айларының иштинде ол автолавка янзы-бүрү бараалнарны 70 муң рубль түңге садып сайгарган. Чөөн-Хемчик райпозу (даргазы эш Березкин) кожуп чоруур садыгга бир автолавканы тускайлап быжыглаан. Ол чүгле июль айының иштинде безин 60 муң рубльдиң бараалнарын саткан. Ооң аңгыда «Коммунизмче орук» колхозтуң фермазында бир садыгны организастаан. Автолавка үңүүшкүннүг садыгдан аңгыда массалыг тараа ажаап алыышкынының үезинде төп хову турлагларынга түр үениң ларёктарын ажыткан. Ындыг болза-даа, бо чугула ажылда чамдык кол четпестерни ыттавайн эртер аргажок. Кожуп чоруур садыглар фермаларга, бригадаларга чамдык үеде четпейн, ында ажыл-ишчилерниң хереглелин өй-шаанда хандырбайн баар таварылгалар база бар. Хереглекчилер ниитилелдери бараан садыглаарынга аът транспортун кончуг эвээш ажыглап турар. Ам үеде шак, минута бүрүзү тараажыларга улуг үнелиг болгай. Ажылдың бо изиг түлүк үезинде кооперасчы бүрүзүнүң хүлээлгези болза, ховунуң ажыл-ишчилериниң хереглелдиң эргежок чугула чүүлдери-биле үзүктел чок хандырары болуп турар. Ол сорулганы күүседиринге автолавкаларның ажылдаар графигин шын, тода чогаадып тургускаш, ону күүседирин четтип алыры эргежок чугула.

П. БЕЛЫХ,
облпотребсоюзтуң технологу.

„Алдан Маадыр“ колхозта

«Алдан Маадыр» колхозтуң колхозчузу Даартай бодунуң кадарып турары кодан хоюнга боду сиген кезип белеткеп алыр хүлээлгени алгаш 6 тоннаны кезип, бөлүп алган. Ол ышкаш хойжу Ээремчик Сүт-Хөлдүң Оруктуг-Ойда кыштаавда 7 тонна сигенни белеткеп алган. Малчыннар Килчең, Бертик, Чүльдүм, Белек олар база кыштагларында малга сигенни белеткегилээннер.

Н. ООРЖАК.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ—ЭРТЕМ АЖЫЛЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ҮНЕЛЭЭШКИНИНДЕ КОЛ ЧҮҮЛ

✦

П. П. ЛОБАНОВ,
Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый Эртемнериниң В. И. Ленин аттыг академиязының президентизи.

✦

Совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседипшаан, социалистиг экономиканың, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинге, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чоруунуң улам ыңайгы бедиишкининге шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган.

СЭКП Төп Комитединиң алган хемчеглерин хажык чокка боттандырганының ачызында сөөлгү дөрт чыл иштинде тараа, техниктиг культуралар продукциязын, а ол ышкаш сүт, эът, саржаг, дүк болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрериниң элээн өзүлдези чедип алдынган.

Бистиң партиявыс социалистиг күрүнениң көдээге экономиктиг политиказының ленинчи принциптерин чаа байдалдарга болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларынга таарыштыр чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдүп турар. СЭКП ТК-ның февраль болгаш июнь Пленумнарының шиитпирлеринге колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдериниң оруктары тодаргайлаттынган, марксистчи-ленинчи аграрлыг теория чаа үе-чадаже көдүрттүнген.

«Ыяавыла дужаалгаларны болгаш МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевирин дүжүрер дугайында, көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң чаа чурумунуң, өртектериниң болгаш негелделериниң дугайында» СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалы социалистиг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай хажык чок көдүреринче угланган.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң ажылдап кылганы хемчеглер болза черни, техниканы эң-не четче ажыглаар, ажыглалдыг 100 гектар көдээ ажыл-агый черлеринге нийти болгаш бараанныг продукция үндүрүүшкүнүн көвүдедириниң болгаш бот-үнезин чиигедириниң талазы-биле колхозчуларның болгаш колхозтарның инициативазын улам ыңай хөгжүдеринге кызыгаар чок аргаларны ажыдып турар.

Ам техниканы колхозтарга шилчидип бээри-биле холбаштыр көдээде күш-ажылчы идепкей өзүп, бүдүрүлгени көвүдедириниң чаа курлавырлары тыптып, эртемге болгаш эртемденнерге негелделер хемчээл чок бедип турар.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинге чурттуң зоналарының аайы-биле көдээ ажыл-агыйны чорударының эртемге үндезилеттинген системазын ажылдап кылырының болгаш бүдүрүлгеге нептередириниң айтырыгларынче улуг кичээнгей салдынган.

Көдээ ажыл-агыйны чорударының зоналыг системаларын ажылдап кылыры чоокку үеде кол сорулга кылдыр көдээ ажыл-агый эртеминиң мурнунга салган СЭКП-ниң XX съездизиниң айтышкынының ёзугаар 1956 чылдың ортан үезинде эгелээн.

Ол шиитпир-биле дүүштүр эрткен үе иштинде улуг ажыл кылдынган. Эртем-шинчилел институттарының чанында тургустунган зоналдыг комиссиялар эртемни болгаш мурнакчы практиканың сан-түңнерин түңнеп көрген, бүгү-ле дээре болгаш мурнакчы чүүлдерни шилип алган, аңаа үндезилээш, оларны боттандырары чер ажылын болгаш мал ажылын эртемниг үндезиннерге чорудар болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң бедик деңнелин хандырар арганы бээр агротехниктиг хемчеглерниң системазы ажылдап кылдынган.

Көдээ ажыл-агыйны чорударының системазының талазы-биле зоналдыг хемчеглерни белеткээри Украин ССР-де доозулган, ында зоналдыг комиссияларның сүмелерин практиктиг удуртулга кылдыр ажыглаары-биле республиканың алды зоналарының аайы-биле парлаттынып үндүртүнген.

Бо ажыл Россия Федерациязының зоналарының хөй кезиинде, Казахстанда, Белоруссияда болгаш Прибалтика республикаларында чедиишкинниг чоруттунуп турар. Ортаа Азияның болгаш Закавказьениң республикалары бо херек талазы-биле хожудап турар. Чурттуң районнарының хөй кезииниң талазы-биле көдээ ажыл-агыйны чорударының системазын ажылдап кылыр талазы-биле ажыл-херектиң байдалы күштерниң немелде күженишкиннерин болгаш ажылдың кичээнгейин салыр болза чоокку үеде доозулган турар ужурлуг хире болуп турар.

Көдээ ажыл-агыйны чорударының системазы болза хамыктың мурнунда эң таарымчалыг специализастаашкынны, бүдүрүлгениң структуразын болгаш ооң адырларының хамаарылга байдалын, аңаа дүүштүр тарылга ээлчештирилгелерин, хөрзүннерниң үнүш-дүжүткүр чоруун бедидериниң болгаш бүгү ажыглаалдыг черлерни эң бүдүрүкчүлүг ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни тодаргайлаар, агротехниктиг болгаш зоотехниктиг хемчеглерниң системазын, ажыглалдыг 100 гектар черлерден продукция алырынга эң эвээш күш-ажыл болгаш хөреңгилер чарыгдалдарын үндүрүп тургаш, продукция бүдүрериниң эң бедик деңнелин хандырар төлээде, күш-ажылчы курлавырлар болгаш машина техниканы ажыглаарын дээре организастаарын көөр ужурлуг.

Ажыл-агыйны чорударының системазы болза чер ажылынга болгаш мал ажылынга чогуур туруштуг чорукту узун хуусаада бээр төлээде бүдүрүлгени хөгжүдериниң шугумун тодаргайлаар ужурлуг. Ооң-биле кады ол система эртемге болгаш практикага чаа сан-түңнер, техниктиг дешпилге мөөңнеттингениниң хире чергези-биле сайзырангайжыттынар, оларны колхозтар болгаш совхозтар ажыглавышаан, нийти база бараанныг продукцияны улам көвүдедип болур чаа сүмелер-биле неметтинер ужурлуг.

Ажыл-агыйны чорударының системазын ажылдап кылырда зоналар аайы-биле көдээ ажыл-агыйның шын специализастаарының болгаш ол районнарга эң-не таарымчалыг продукцияның чогуур хевирлерин бүдүрерин концентрастаарының (мөөңнээриниң) айтырыгларынче онза кичээнгейни угландырган турар ужурлуг. СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинде ол айтырыгга улуг кичээнгей салдынган.

Хоорайлар болгаш үлетпүр төптериниң чоогунга база ногаалар болгаш картофель бүдүреринге эң таарымчалыг районнарга ногаалар база картофель бүдүрүлгезин улуу-биле мөөңнээриниң эргежок чугулазын онза айтыры чугула. Ногаалар мөөңнээри бүдүрүлгени механизастаар, бедик дүжүттерни болгаш улуг бараанныг чорукту алыр арганы берип турда, ногаалар болгаш картофель тарылгаларын бичии шөлчүгештерге сандарадыры дыка хөй колхозтар продукцияның өртээн аартадырынга, бараанныг чорукту будуладырынга, күш-ажылдың улуг чарыгдалдарынга чедирип турар.

Көдээ ажыл-агыйны чорударының зоналдыг системазы бодунуң дээштиг күжүн кажан олар колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге херек кырынга боттандырттынганда алыр деп чүвени бодаза чогуур. Ынчангаш көдээ ажыл-агый эртеминиң бүгү адырларының эртемденнери бүдүрүлгеде ажылдап турар тускай эртемниглерге ажыл-агыйны чорударының системазының хемчеглерин практикага шиңгээдип алырының талазы-биле боттарының хуузунда киржилгези-биле дузалаар хүлээлгелиг.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң амгы байдалдарының үезинде мурнакчы дуржулгага болгаш эртемниң чедиишкиннеринге даянмышаан, ам мөөңнеп алдынган болгаш эртемниң база практиканың хынап көргени бүгү эки чүүлдерни бүдүрүлгеге калбак фронт-биле планныг нептередип чорудары негеттинип турар. Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агыйның мурнунга салган улуг сорулгалары чүгле шак ынчаар чедиишкинниг шиитпирлеттинип болур.

Бедик болгаш туруштуг дүжүттерни алырынга байдалдарны тургузары—чер ажылының кол сорулгазы. Чурттуң зоналарының аайы-биле чер ажылының эртемге үндезилеттинген системазын ажылдап кылганының түңнелинде шын тарылга ээлчештирилгелериниң канчаар-даа зажок ажыктыын көргүзүп турар үр үениң шинчилелдериниң байлак материалдарындан түңнеп көрдүнген. Чогум-на шын тарылга ээлчештирилгези болгаш хөрзүннү база чемиштидилгелерни болбаазырадырының оларның-биле холбашкан системазы, а ол ышкаш өске-даа агротехниктиг хемчеглер болза, хөрзүннүң үнүш-дүжүткүр чоруун дешпилгелиг бедидериниң болгаш бедик база быжыг туруштуг дүжүттерни алырының күчүлүг чепсээ болур.

Амгы үеде эртем ажылдакчыларының чугула сорулгазы—тарылга ээлчештирилгелерин нептередир болгаш чер ажылының эртемниг системазын дүрген шиңгээдип алыр талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга бүгү талалыг дузалаары болур.

Бо талазы-биле Украин ССР-ниң дуржулгазы аажок үнелиг болуп турар. Ында республиканың көдээ ажыл-агый эртемнериниң Академиязының методиктиг удуртулгазы-биле колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге хөрзүн карталарын тургузуп, тарылга ээлчештирилгелерин чорудар талазы-биле хемчеглерни, агротехниканың болгаш чемиштидилгелерниң системазын ажылдап кылып турар. 2.800 колхозтар девискээрлер болгаш тарылга ээлчештирилгелерин организастаар төлевилелдиг хөрзүн карталарын алганнар.

* * *

Малдың быжыг чем суурун тургузарынга кол рольду ойнап турар культура болур кукурузаны өстүрериниң мурнакчы аргаларын бүдүрүлгеге нептередиринче көдээ ажыл-агый эртеминиң ажылдакчыларының онза кичээнгейин хаара туттунган турары чугула. Чурттуң янзы-бүрү зоналарынга кукурузаның бедик дүжүттерин алырының методтарының дугайында четчир сан-түңнер мөөңнеттинген. Ам бедик дүжүттерни чүгле тус-тус ажыл-агыйлар эвес, харын бүгү колхозтар болгаш совхозтар чедип алган турары эргежок чугула. Кукурузаның шугум аразының хайнак үрезиннерлиг болгаш бүгү шөлге сорт шугумнуг хайнактарлыг тарылгаларынче шилчилгени дүргедедири, салбактарны ап октаарынга күш-ажыл чарыгдалдары чокка бедик шынарлыг хайнак үрезиннерни өстүрер арганы берип турар халдавыр чок эр үнүштерниң хевирлерин тургузары кончуг чугула.

Мал ажылын улам дүрген хөгжүдеринге кичээнгейни мал чемнерин бүдүрерин көвүдедиринче, малдың, ылангыя инектерниң баш санын улам ыңай өстүреринче, малдың үрелиг болгаш продуктулуг шынарларын бедидеринче мөөңнээри эргежок чугула. Малды белоктуг чемнер-биле хандырар талазы-биле херек онза чидиг байдалда туруп турар. Белоктуң чедишпес чоруу малдың продуктулуун кудуладыр, мал чемнерин бүдүрүкчү чок чарыгдаарынга, мал ажылының продукциязының бот-үнезин улгаттырарынга чедирер. Айтырыг болза хамыктың мурнунда ажыл-агый бүрүзүнге

Мал чеминиң белеткелиниң темпизин кошкатпас

Мал чемнериниң белеткелинде четпестер

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозу бо чылын Ак-Талга 100 га ажыг кукуруза болгаш тарымал тоорукту мал чеминге хереглээри-биле тараан. Оларның дүжүдү дыка эки болган. Ынчалза-даа ол чугула мал чемнерин кезип, ажаап алыр талазы-биле ажылда четпестер хөй. Ында ийи комбайн ажылдаанындан бээр ам недель ажып турар хирезинде ажыл доозулбаан.

Колхоз төвүнде фермага силос белеткээри-биле үш оңгар каскан, ам ол оңгарларны ногаан масса-биле доллуруп турар, ол ажылдың шынары база багай: оңгарның ханаларындан довурак дүжүп, ногаан масса-биле холушкаш, ооң барык 50 хире хуузу элезин, довурак болуп турар.

Ногаан масса-биле оңгарны доллурган, ында агаар чок кылдыр экидир таптап тырывайн, элезин, довуракты холуштур-ла трактор-биле хөме бастырып дуглап турар, кыры дески эвес, оңгул-чиңгилдиг. Аңаа суг турнугуп доктаагаш, силос массазынче суг кирери чайлаш чок.

Силостаашкын ажылында бо четпестер эрткен чылын база турган. Ооң түңнелинде силостаан масса карарып, шынары дыка баксыраан, хөй кезии ажыглаттынмаан. Эрткен чылдың четпес дуржулгазын билир хирезинде колхоз баштаар чери-даа хемчег албаан, ол колхозта зоотехник эш Амаш-даа ону көре тура чүнү-даа ыттавайн эртирип турарын кижи кайгаар чүве.

Оон аңгыда, мал чемин белеткээр ажыл доозулгалак турда-ла баштай тургустунган сараат сигеннерни инектер үттеп чип эгелей берген.

Бо үстүнде четпестерни доп-дораан чок кылыр талазы-биле колхоз баштаар черинден хемчег алыры негеттинип турар.

А. ТҮЛҮШ.

Бригада онаалдазын күүсеткен

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунда эш Чадамбаның удуртуп турары № 2 хову бригадазы бо чылын 200 тонна сиген болгаш 250 тонна силос белеткээр планныг турган 203 тонна сигенни белеткеп база 350 тонна силосту салып, планын ажыр күүсеткен. Сиген, силос белеткээриниң ажылын бригада ам-даа үргүлчүлеп турар.

Мал чеми белеткээринге ук бригаданың бежигүннери эштер Кызыл-оол, Шүженмей, Көк-оол, Бурунчук болгаш херээженнерден эштер Ичин-Норбу, Дуудай олар эки ажылдап, хүнде кылыр ажыл нормаларын 120—160 хуу чедир күүседип, эки ажылдааннар. Ооң-биле кады ук бригаданың ажыл-ишчилери МТС-тиң механизаторлары-биле кады колхозтуң ховузунда байлак дүжүттү ажаап алырынче эгелеп кирген.

Тараа суггарыкчылары Сыргалыг биле Бурунчук оларның суггарганы Кызыл-Хадың ховузунда кызыл-тастың үнүш-дүжүдү дыка чаагай. Ол ховунуң га бүрүзүнден 20—25 центнер тарааны чугаажок ап болур.

С. КЮРЮ.

Комсомолчу-аныяктар планын ажырган

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң мал чемнери белеткээр бригадазында эш Дайгыранзаның удурткан звенозу эки түңнелдиг ажылдаан. Бо звенода комсомолчулар болгаш аныяктар 40 кижи ажылдап турар.

Мында күш-ажылдың организастаашкыны эки, ажыл бүдүрүкчүлүг күүсеттинип турар. Звено 350 тонна сигенни, 300 тонна силосту белеткээр онаалданы алган, чоокку хүннерге чедир 586 тонна сигенни, 391 тонна силосту белеткээн. План дыка ажыр күүсеттинген.

Эш Пека аът машиназы-биле хүнде 3,25 гектар сигенни кезер турган 4—5 гектарны кезип турган. Сарааттакчылар эштер Киров, Кара-оол, аът дырбаажы-биле сиген бөлдүрүкчүзү Фабрик, хол кадыыры-биле сиген кезикчизи Янов, Сымчаан-оол тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын үргүлчү 125—150 хуу күүседип келгеннер.

С. СОТНАМ.

Малга улам хөй чем дээш

Ниитиниң малынга чемни уламна хөйнү белеткеп алыры дээш Өвүр районда «Торгалыг» колхозтуң колхозчулары чүткүлдүг ажылдап турар. Колхоз силос салырының планын күүсеткен азы 1920 тоннаны белеткээн. Ол ышкаш сиген белеткээриниң планы август 25-те 89 хуу күүсеттинген.

Мал чеми белеткээр ажылче бүгү күштү эвилелдеп турар. Торгалыг суурнуң чурттакчы чонундан 60 ажыг кижи чоокта чаа шеф организастаан. Олар 41 тонна сигенни силостаан. Шак ындыг күш-ажыл колхозтуң бүгү ажыл участоктарында калбарып турар.

С. ТАНОВ.

Кооперасчыларның чугула сорулгазы

1958 чылдың баштайгы чартыының дургузунда ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының удуртур органнарының отчёт-соңгулдалары болуп эрткен. Кооперацияның отчёт-соңгулдалары болза, хереглекчилер ниитилелдериниң ажыл-чорудулгазында боттуг чедиишкиннерни демдеглеп, четпестерни шыңгыы илередип, моон соңгаарты сорулгаларны тодаргай айыткан.

ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының төлээлекчилериниң бешки съездизиниң болгаш Тываның кооперасчыларының үшкү область съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, областың садыг ажылдакчылары бо чылдың баштайгы чартыында чамдык эки түңнелдерни чедип алганнар. Үрмектеп садар бараан саарылгазының планы чылдың баштайгы чартыында 102,2 хуу, а ниитиниң чемненилге черлериниң бүдүрүлгелериниң саарылга планы—100 хуу кылдыр күүсеттинген. Белеткелдер планын эрткен чылдың баштайгы чартыында 103 хуу күүсеткен турган болза, бо чылдың баштайгы чартыында 106 хуу күүсеткен. Ооң иштинде дүк белеткелдериниң планы 127 хуу, сүт белеткелдери—146 хуу, чуурга белеткелдери—108 хуу кылдыр күүсеттинген.

1958 чылдың баштайгы чартыында областың хереглел кооперациязының бүдүрүлге черлери боттарының планнарын 111,9 хуу күүсеткилээннер. Ооң иштинде хлеб быжырарының планы 102,4 хуу, кондитер кылыгларының—183,1 хуу күүсеттинген. Баштайгы чартык чылда Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарның хереглекчилер ниитилелдери ажылчы чоннарны үлетпүр болгаш аъш-чем бараанннары-биле хандырар чугула хүлээлгезин багай эвес күүсеткеннер. Ол ышкаш облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазының чолаачыларының, септекчилериниң ортузунга социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде ол коллективтиң бежигүннери эки көргүзүглерни чедип алганнар. АТК-ның чолаачылары ийиги кварталда чүък сөөртүлгезиниң планын 129,8 хуу күүседип, 36 муң литр кывар, чаар материалдарны камнап ап, 100 муң ажыг рубльдиң орулгазын чедип алганнар. Ол ышкаш Тыва облпотребсоюзтуң Абаканда садыг баазазының баштайгы чартык чылда эки ажылдааның демдеглээр херек.

Садыг кадрларын белеткээр талазы-биле бо чылдың баштайгы чартыында элээн ажылдар кылдынган. Садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлеринге элээн хөй чаа кадрларны садыг-кооператив школазы белеткеп берген. Оон аңгыда Бады-Назын, Сайын-Белек, Стрельцкая болгаш өске-даа эштер садыг техникумун дооскаш, бистиң областың садыг черлеринге ажылдап кирген лээннер.

Областың хереглел кооперациязының шугумунда мурнакчыларның саны улам өзүп турар. Маңаа чижек кылдыр Бии-Хем райпозунуң хлеб быжырар черинде Валованы, садыгжы Великованы, Кызыл горпозунуң садыгжылары Мартынованы, Олинаны, Курседованы, Өвүр райпозунуң магазин эргелекчизи Өмчүрнү, Бай-Тайгада садыгжы Очурну, Тожуда садыгжы Хертекти, облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазында чолаачылар Петров, Астраханцев оларны айтып болур. Үстүнде эштер болза. ажылчы чоннарның үлетпүр болгаш аъш-чем бараанннарынга соксаал чок өзүп турар хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш шудургу ажылдап, боттарының ай бүрүзүнде нормаларын ыракта ажыр күүсединчедип ап турарлар.

ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының төлээлекчилериниң бешки съездизиниң болгаш областың кооперасчыларының үшкү съездизиниң салган сорулгаларын чамдык хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлериниң четпес күүседип турарын демдеглевейн барып болбас. Чижээ, бо чылдың баштайгы чартыында бараан саарылгазының планын Улуг-Хем райпозу (даргазы эш Лапшаков) чүгле 95,5 хуу күүседип, ажылчы чоннарга 598 муң рубльдиң бараанын чедир садыглаваан, ол ышкаш Каа-Хем райпозу (даргазы эш Куулаᴘов), Таңды райпозу (даргазы эш Панфилов) бараан саарылгазының планын эрткен чартык чылда чедир күүсетпээн. Бараан саарылгазының планын үстүнде хереглекчилер ниитилелдериниң чедир күүсетпээниниң кол чылдагааны чүдел дизе, үлетпүр болгаш аъш-чем бараанннарынга чоннуң хереглелдерин хандыр өөренип көрбээнинде, садыгны малчыннар, тараажылар ортузунга ылаңгыя часкы болгаш чайгы үеде үлегерлиг организастаарынче чогуур кичээнгейни угландырбайн келгенинде.

Садыг ажылдарының чарыгдалдары баштайгы чартык чылда планда көрдүнгениниге удур 0,23 хуу ажыр чарыгдаттынган болуп турар. Ооң кол чылдагааны чүдел дизе, садыг болгаш белеткелдер аппарадында артык штаттарны кызырарының орнунга, харын немей тургузар чоруктарны болдуруп келгенинде. Облпотребсоюзтуң саң килдизиниң начальниги эш Сидоркин «санаашкын-инвентаризация бухгалтери» дээр артык штатты райпо бүрүзүнге немеп, баштайгы чартык чылда оларга шалың фондузундан эвээш эвес акшаны чарыгдаан. А ындыг артык штатты тургускан чорук өре-самчыгдалдар-биле демиселге барык дуза чедирбээн.

Садыг чарыгдалдарынга көрдүнген акша-хөреңгилерни Улуг-Хемниң, Тес-Хемниң, Бай-Тайганың, Мөңгүн-Тайганың хереглекчилер ниитилелдери ажыр чарыгдааннар. Хереглел кооперациязының сан-хөө чурумун шак ынчаар каржызы-биле үрээр чоруктарны моон соңгаар канчап-даа болдуруп болбас. Хереглел кооперациязының социалистиг өнчүзүн самчыгдакчылардан, оорлардан камгалаар талазы-биле демиселди чамдык хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлери бо чылдың баштайгы чартыында кошкаткан. Ооң түңнелинде барык чартык миллион рубль түңнүг самчыгдалдар, тудагдалдар чүгле бо чылдың баштайгы чартыында бар болган. Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Тес-Хем, Улуг-Хем райполарының шугумунга ажылдап турган чамдык кижилер хөй түңнүг самчыгдалдарны болгаш тудагдалдарны болдурган.

Хереглел кооперациязының организас-массалыг ажылын чамдык райполар четпес чорудуп турар. Ооң түңнелинде чонну кооперастаарының болгаш хуучу хөреңгилер чыылдазының планы областа ниитизи-биле чедир күүсеттинмейн турар. ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының төлээлекчилериниң бешки съездизиниң материалдарын хуучуларның ортузунга тайылбырлап таныштырар, съездиниң шиитпирлериниң күүселдезин организастаар талазы-биле ажылдың чамдык районнарда четпес чоруп турарын демдеглээр херек.

Амгы үеде Тываның кооперасчыларының мурнунда харысалгалыг болгаш хүндүлүг сорулгалар туруп турар. Ол дээрге, областың тараажыларын, сигенчилерин база малчыннарын үлетпүр болгаш аъш-чем бараанннары-биле үзүктелиишкин чок хандырарын бүгү-ле черлерге үлегерлиг организастаары болур. Бо чугула сорулганы чедиишкинниг күүседип болурунуң бүгү аргалары бисте бар. Хамык ужур чүдел дизе, мал чемнерин белеткээр, чаа дүжүттүң дараазын эң кыска хуусаада чидириг чок ажаап алыр болгаш Төрээн чуртка хөй тарааны бээр дээш шудургу ажылдап турар ажыл-ишчилерни хандырарын үлегерлиг организастаарынче садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң бүгү ажылдакчыларын эвилелдээринде болур.

И. ЛОПСАН,
облпотребсоюзтуң баштаар черниң даргазының оралакчызы.

Мал кыштагладыышкынынга белеткелди доозар

Чаа-Хөл районнуң Ак-Дуруг кежээ Совединиң ээлчеглиг сессиязы болуп эрткен. Ол сессияга ында Ленин аттыг колхозта кышка удур белеткел ажылдарының канчаар чоруп турарының дугайын чугаалашкаш, ол ажылдың багай чоруп турарын демдеглевишаан, колхозтуң удуртукчуларын шыңгыы сагындырган.

Колхозтуң малының баш саны чыл бүрүде өзүп турар. Ынчалза-даа малдың немелде кажааларын тудар, эрги кажааларны септээр дугайында колхоз баштаар чери сагыш салбайн турар. А шынында болза бо чылын шээр малдың 4 чаа кажаазын немей тудар, 16 кыштаг кажааларны септээр турган.

Ол ышкаш инек малдың эрги кажаалары база чедишпес. Ам чаа кылып турар кажаалар чок, а эргилерин септевейн турар. Бызаа кажаазының тудуу доозулбаан, 100 баш инек кирер кажааны тудуп эгелээнинден бээр ам ийи чыл чедип турар, ооң тудуу база доозулбаан.

Оон аңгыда, колхозчуларның кыштагларында чурттаганың 4 бажыңын тудар деп көрген. Оларның тудуун ам-даа эгелевээн.

Х. КУҢГАА.

Школа ажылынга чаа чүүлдерни дилеп тывар

Чөөн-Хемчик районнуң башкыларының август чөвүлел хуралынга 1957—58 чылда школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарның түңнели болгаш чаа өөредилге чылында сорулгалар дугайында районо эргелекчизи эш К. Седиптиң илеткелин дыңнап чугаалашкан. Эрткен өөредилге чылында өөредилгениң шынарын бедидер, өөредилгени амыдырал-биле холбаштырар, уругларны күш-ажылга чаңчыктырар талазы-биле районнуң школалары элээн чедиишкиннерни чедип алганын илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээннер.

Чамдык школаларның башкылар коллективтери өөредилгениң шынарын элээн бедиткеннер. Аңаа Хорум-Дагның, Чадаананың № 2 ортумак школалары, көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында болгаш Чыраа-Бажының чеди чыл школалары хамааржыр. Ол школалар өөредилгеге бедик түңнелди өөреникчилерниң кичээлдээринге таарымчалыг байдалдарны тургусканы-биле, база башкылар коллективтериниң эки ажылдааны-биле чедип алган. Бо школаларның удуртукчулары өөредилге чылының бүгү дургузунда өөредилгени шын организастап, башкыларның ажылынга үргүлчүнүң контролюн эки тургусканнар.

Ооң-биле чергелештир эрткен өөредилге чылында районнуң школаларынга болгаш интернаттарынга өөредилге-кижизидилгелиг ажылга, өөредилгени амыдырал-биле холбаштырарынга четпестер хөй турган. Чамдык школаларның дирекция черлери башкылар коллективинден хоорулчак ажылдап, өөредилге-кижизидилгелиг ажылды кошкак удуртуп турганы-биле өөредилгениң шынары куду болган. Ооң чижээнге, Ийме чеди чыл школазын кирип болур. Ол ышкаш Чадаана суму ортумак школазының директору турган эш Мөңге өөредилге эргелекчизи турган эш Миненюк башкылар коллективи биле сырый харылзаа чок ажылдаан. Ол школага эртемнер талазы-биле методиктиг секцияларның ажылы кылдынмаан болгаш эки башкыларның дуржулгалары башкылар ортузунга нептереттинмээн турган.

Школаларга материалдыг баазаны — дериг-херекселди, машина-чепсекти берип дузалаар талазы-биле колхозтар баштаар черлери, Чадаана АТК база МТС багай хемчеглер ап турарлар. Көдээ ажыл-агый машиналарын школаларга бээр дугайында облкүүскомнуң шиитпирин Чадаананың машина-трактор станциязы багай күүседип, чүгле ажыглаар аргажок үрелген машиналарны берип турар. Өөредилге мастерскаялары чамдык школаларда четче тургустунмаанындан өөреникчилерниң күш-ажылчы кижизидилгези кошкак тургустунган.

Өөредилге-кижизидилге ажылының четпес тургустунганы-биле район школаларының өөреникчилеринден 270 кижи чылдагаан чокка өөредилгезин каггаш чоруткан. Башкы кадрларның политиктиг билиин бедидер талазы-биле хамааржып турар партия организациялары кошкак ажылдап турарындан чамдык арагалаар, мораль талазы-биле будулар, таарышпас үүлгедиглер кылыр чоруктар тургулаан.

Башкы кадрларны чурттаалга бажыңнары-биле хандырар айтырыг багай шиитпирлеттинген. Район школаларында хөй-хөй башкылар бажыңнарда сыңмарлаштыр чурттап турар. Бо чылын 18 чаа башкылар келген. Оларның чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары чугула. Баян-Тала школазының директору эш Дагба-Доржу чаа келген башкыларны хүлээп алыр, башкылар хуралынга киржир хамаан чок, бодунуң туразы-биле Кызылче чоруп, чөвүлел хуралга киришпээнин хурал буруу шапкан.

Башкыларга методиктиг дузаны райононуң, облононуң метод-кабинеттери кошкак көргүзүп, методиктиг секцияларны организаставайн турар. Школаларда комсомол, пионер организацияларының ажылын экижидеринге ВЛКСМ райкому кошкак ажылдааның хурал демдеглээн.

Школаларның материалдыг баазаларын быжыглаар, оларны политехнизастаар база өөредилге кижизидилгелиг ажылды чогуур негелдезинге чедир тургузар төлээде, школа ажылынга чаа-чаа чүүлдерни дилеп тып тургаш, эки көргүзүглерни чедип алырын хуралга шиитпирлээн.

М. СЕВЕН.

Колхозта тудуг ажылын боттуг удуртур

Сүт-Хөл районда «Алдан Маадыр» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары колдуунда чурттаалга бажыңнары-биле бурун хандыртынган. Бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал тудуглары база калбарган.

Моон-биле кады «доозуп» ажыглалда кирген тудугларның шынары багай, чедир кылдынмаан чүүлдери дыка хөй болуп турарын онзалап айтыр херек. Суурда крышалыг, кладовкалыг чурттаалга бажыңнары кончуг ховар.

Тудугнуң дөрт ханазын салгаш, кырын мунгаштааш — бирээ кылдынган — деп санап алыр, а иштики дериниң дугайын херекке албас чорук шын эвес. Бо дугайында колхозчуларның чөптүг негелдезин хандырары шыңныг.

Колхоз төвүнде ясли бажыңын туткандан бээр 2 чыл болган, а мынчага чедир ону дерип, ажыглалда киирбээн. Ясли чогундан уруглуг дыка хөй херээженнер артель бүдүрүлгезинге киржип шыдавайн турар.

Доктаамал ажылдаар тудуг бригадалыг эвес-даа болза, ында чеди чыл школазында бо ажыл эки болуп турар. Школаны болгаш ооң столоваязын алгыткан, башкыларга беш чурттаалга бажыңнарын туткаш, дерин хандырган.

М. ДАДАР-ООЛ.

үнүш аймааның белогун бүдүрерин көвүдедири-биле шиитпирлеттинер ужурлуг.

Малдың чем рационнарында силостуң бот-өртээ бедик болгаш моон соңгаар-даа өзер дээрзин өөренип көрбүшаан, бобы культуралары-биле кады кукурузаның холумак тарылгаларын калбартыры эргежок чугула. Дириг амытаннардан укталып тывылган бедик үнелиг белоктуг мал чемнерин (балык, эът болгаш сүт үлетпүрүнүң тогланчы артынчыларын) база четче ажыглаза чогуур.

Мал чемнерин бүдүрерин көвүдедириниң айтырыгларының ужур-дузазы канчаар-даа аажок улуг. Ону шиитпирлээринге көдээ ажыл-агый эртеминиң бүгү ажылдакчыларының күженишкини мөөңнеттинген турар ужурлуг. Кол чүве болза, тараа культураларының дүжүттүүн бедидериниң ажыктыг методтарын бүдүрүлгеге дүрген болгаш калбаа-биле нептередири болур.

Соңгаарлаттынмас сорулга болза, малдың баш санын көвүдедири болгаш ооң урелиг шынарларын экижидери болур. Малды тарып боозадырынче улуг кичээнгей салдынган турар ужурлуг.

Малдың тарып боозадыышкынын нептередириниң дээре хевири—урелел херээниң болгаш тарып боозадылга талазы-биле күрүне станцияларын организастаары болур. Бо чылын ССРЭ-де шак ындыг 400 хире станциялар ажылдап турар. Инектерниң хөй кезиин тарып боозадыр сорулга-биле тарып боозадылга станцияларының четкизин калбартыры эргежок чугула. Элээн хөй станциялар эки түңнелдерлиг болуп турар. Чижээ, Киевтиң «Терезино» деп мал ажылының дуржулга станциязының чанында тарып боозадылга станциязынга 1957 чылда бир буганың урези-биле ортумаа-биле 1754 инектерни, а эң эки «Беляк» деп буганың урези-биле—4.906 инектерни тарып боозаткан. Ставрополь крайда Невинномысская деп күрүнениң тарып боозадылга станциязында эрткен чылын эң дээре № 257 кошкарның урези-биле 17 муң баш төрүүр хойларны тарып боозаткан.

Областарның дуржулга станциялары болгаш мал ажылының база ветеринарияның талазы-биле эртем-шинчилел албан черлери малдың тарып боозадыышкынын нептередиринче шыңгыы кичээнгей салыр ужурлуг. Оларның зоназынга тарып боозадылганың станциязын азы пунктуларын тургузары эргежок чугула.

* * *

Көдээ ажыл-агыйны механизастаар талазы-биле эртем ажылдакчыларының ролю болгаш харысалгазы онза улуг. Көдээ ажыл-агыйны механизастаар талазы-биле институттар сөөлгү чылдар иштинде элээн хөй чаа машиналарны болгаш дериглелерни чогаадып тургускан, оларны бүдүрүлгеде нептередип турар. Ындыг болза-даа улуг четпес чүве болза, механизация талазы-биле доозулган элээн хөй ажылдар бүдүрүлгеде амга чедир нептереттинмейн турары болур. Көдээ ажыл-агыйны механизастаар талазы-биле Бүгү-эвилел институдунуң болгаш өске-даа институттарның ажылдакчылары оларның чогаадып тургусканы машиналарны ховуларже болгаш фермаларже бурунгаарладып шимчедир талазы-биле чогуур турушттуг чорукту илеретпейн турар.

Бистиң механизатор эртемденнеривис колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң мурнунга ам-даа улуг өрелиг болуп турарлар. Чижээ, органик-минералдыг холумактарны төгериниң айтырыглары амдызында шиитпирлеттинмээн, чемишчидилгелерни ажыглаарын механизастаарының айтырыгларын шиитпирлээр арганы бээр элээн сайзырангай өске-даа машиналар негеттинип турар.

Мал ажылында күш-ажылды механизастаар талазы-биле улуг сорулгалар бар. Ындыг турбуже бо угланыышкында ажыл багай чоруттунуп турар. Чоокку үш-дөрт чыл иштинде бистиң чуртка мал ажылының продуктуларын бүдүрери күштүг-биле өзер. Ол болза малдың бүгү чузуннериниң баш санын шыңгыы көвүдедирин негеп турар. Бир эвес фермаларда күш-ажылды механизастаар талазы-биле амгы деңнелге артып калган турган болзувусса мал ажылынче миллион-миллион немелде кижилерни угландырган турар ийик бис.

Мал ажылын улам ыңай хөгжүдери ол адырда күш-ажылдың механизастаашкынының бедик деңнелинге үндезилээш, чүтле болдунган турары тодаргай илдең. Ол болза мал ажылының продукциязының бот-үнезин кудуладырынга база эргежок чугула.

Ам доозулган ажылдарны бүдүрүлгеге сайгарары-биле кады көдээ ажыл-агыйны механизастаар болгаш электрижидер талазы-биле бистиң эртем албан черлеривис бүдүрүлгениң техника талазы-биле организастаашкынын сайзырангайжыдар, көдээ ажыл-агыйның чаа машиналарын болгаш дериглелерин чогаадып тургузар ужурлуг. Бүдүрүлгениң шуушттуругулут методтарының теориязының талазы-биле улам ыңайгы ажылды чорудар херек.

Эртем талазы-биле чугула айтырыг болза трактор агрегаттарының ажылының дүргеделдерин бедидери болур. Дүргеделдиң көдээ ажыл-агый агрегаттарының теориязын ажылдап кылырда математиканың, физиканың, телемеханиканың, электрониканың талазында чедиишкиннерни максималдыг ажыглаан турар ужурлуг.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпири-биле холбаштыр көдээ ажыл-агыйның экономика эртеминиң мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. МТС-терни эде организастааны болгаш колхозтарның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының чаа хевирлеринче шилчилге, а ол ышкаш белеткелдер системазының үндезин өскерилгези колхозтарга ажыл-агый санажылгалыг бүдүрүлгени организастаарынга эң таарымчалыг байдалдарны тургускан. Продукцияның планныг болгаш херек кырында учедунга, тус-тус адырларның болгаш культураларның орулгалыг чоруунуң хемчээлинге үндезилээш, доктааттынган ажыл-агый санажылгазы бүдүрүлгени улам ыңай хөгжүдеринге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге курлавырларны илередиринге дузалаар болгаш оон-биле кады ниити көдүрлүүшкүннү дүргедедир. Дуржулга станциялары, эртем-шинчилел институттары болгаш оларның быжыглал пунктулары тодаргай ажыл-агыйларга бүдүрүлгениң ажыл-агый санажылгазын херек кырында нептередиринче база ол ажыл-агыйларның дуржулгазын калбак практикаже шилчидиринче эгелеп кирген турар херек.

Колхозтар-биле болгаш совхозтар-биле сырый харылзаалыг турган хөй-хөй эртем албан черлери болгаш тус-тус эртемденнер эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередир талазы-биле оларга идепкейлиг дузалап турар. Ындыг болза-даа отчеттарны чогаадып тургузары болгаш чүүлдерни бижиири—бо бүгү шинчилелдерниң эчис сорулгазы дээр шын эвес бодал эртем ажылдакчыларының чамдык кезииниң ортузунда нептерээн. Ындыг эртемденнер болза, эртемниң чедиишкиннерин чүгле көдээ ажыл-агый органнары бүдүрүлгеге нептередир ужурлуг деп бодап турары алдагдал болур. Бо талазы-биле оларның ролю улуг болгаш оларны бүгү талалыг бедидери эргежок чугула. Ынчалзажок, ооң-биле кады эртем ажылдакчызы бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазын чүгле дуржулга ажылының түңнелдери-биле азы оларның бижээн чүүлдериниң саны-биле эвес, а хамыктың мурнунда оларның ажылдап кылганы кандыг саналдар практикада боттандыртынганы-биле, дүжүт азы мал ажылының продуктулуу кайы хире өскени-биле, эртем ажылдакчызының саналдарын бүдүрүлгеге нептереткенинден күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү кайы-хире бедээни-биле көөр херек.

Үстүг болгаш эфир-үстүг культураларның Бүгү-эвилел институдунуң эртемденнери үстүг культураларның чүгле эки сорттарын өстүрүп үндүрген эвес, харын оларны бүдүрүлгеге турушттуг болгаш дүрген нептередип турар. Академик В. С. Пустовойнуң өстүрүп үндүрген тарымал тооруктуң сорттарындан бистиң чуртувус чылда 3,5—4 миллион пуд хире үнүш үзүн немештир ап турар. Тарымал тооруктуң үскүр чоруун улам ыңай бедидериниң күсели-биле ол институттуң эртем ажылдакчылары 1965 чылга чедир чуртка 130 муң тонна хире тарымал тоорук үзүн немештир бээр деп хүлээлгени алганнар.

Эш Н. С. Хрущев СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга илеткелинге колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезин организастаарының талазы-биле көдээ ажыл-агый институттарының, дуржулга станцияларының болгаш оларның быжыглал пунктуларының ролюн көдүрериниң эргежок чугулазын айыткан. Тараа ажыл-агыйын чорударынга, техниктиг культуралар бүдүреринге, мал ажылынга эртемниң, мурнакчы методтарның чедиишкиннерин нептередири дээш харысалганы оларның хүлээдири таарымчалыг. Дуржулга станциялары болгаш оларның быжыглал пунктулары олар дуржулгазынга бүгү колхозтар болгаш совхозтар даянып болур ёзулуг үлегерлиг кылдыр хуулар херек.

Мурнакчы механизаторлар эштер Тюпко, Питалов, Мануковский болгаш өскелерниң-даа инициативазы-биле өстүрүп эгелээн хлопчатникти, кукурузаны болгаш өске-даа культураларны өстүреринге комплексилиг механизацияны нептередири дээш кайгамчык чаагай шимчээшкинче эртем албан черлериниң болгаш дуржулга станцияларының кичээнгейин угландырган турар ужурлуг. Эртем албан черлери болгаш дуржулга станциялары ол бедик бүдүрүкчүлүг ажылдың дуржулгазын хынамчалыг шинчилеп көөр болгаш ону колхозтарның болгаш совхозтарның практиказынга нептередириниң организакчылары болур хүлээлгелиг.

Эртем албан чери бүрүзү үлегерлиг эксперименталдыг ажыл-агыйлыг болур ужурлуг. Областарның дуржулга станциялары районнаттынган сорттарның бирги классчы урезиннерин өстүрүп үндүрер; дээре уксааларның малдарының урелиг аныяк малдарын өстүрүп доруктурар болгаш оларны колхозтарже тарадыр; ажыл-агыйга мал тарып боозадылгазының талазы-биле эки организастаттынган станциялыг болур болгаш малдың баш санының уксаа составынга дээштиг салдарны чедирер; контроль урезин херээн чорудар херек.

Чемишчидилгелерни ажыглаарының хуусааларының болгаш хемчээлдериниң дугайында практиктиг сүмелерни бээр төлээде бодунуң облазының хөрзүннериниң шынарын бүгү талалыг шинчилээри дуржулга станцияларының сорулгазынга база кирип турар. Дуржулга станциялары болза эртемниң чаа саналдарын бүдүрүлгеге бүзүрелдиг сүмелээр төлээде оларны тус черниң байдалдарынга хынап көөрү-биле эксперименталдыг ажылды чорудар ужурлуг.

* * *

Коммунистиг партияның шиитпирлери-биле чепсегленген көдээ ажыл-агый эртеминиң ажылдакчылары социалистиг көдээ ажыл-агыйның практиказы-биле илип үндүрүп турар айтырыгларны моон соңгаар-даа идепкейлиг болгаш чогаадыкчы ёзу-биле шиитпирлээр, колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгези-биле харылзааны бүгү талалыг калбартыр болгаш быжыглаар, техниктиг депшилге дээш, бүдүрүлгени шыңгыы көвүдедири болгаш мал ажылының база чер ажылының продукциязының бүгү хевирлериниң шынарын экижидери дээш, бистиң чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузары дээш идепкейлиг демисежирлер.

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

Ливандан болгаш Иорданиядан америк-англи шериглерни эң дүрген үндүрер дугайында резолюцияны хүлээп алган, КНО-нуң Кол Ассамблеязының онза сессиязы доозулган үеден бээр он ажыг хонук эрткен. Ындыг турбуже, АКШ-тың болгаш Англияның чагырыкчы бөлүктери ол шиитпирни күүседир дугайын бодавайн-даа турарын фактылар херечилеп турар. Чижээлээрге, Ливанны болгаш Иорданияны эжелээрин узадырынче угланган базымнарны сөөлгү хүннерде олар кылганнар. Ону кылыр дээш Вашингтон биле Лондон колдуунда ийи угланыышкында хөделип турар: америк болгаш англи дипломаттар Кол Ассамблеяның шиитпирин хөөржүдеринге дуза чедирги дег чүүл-бүрү чылдактарны дилеп турар, а шериг хеви кеткен оларның коллегтери эжелеп алган араб черинге быжыглаттынып алырын далажып турар.

Америк болгаш англи дипломаттыг албан черлери, хамыктың мурнунда оларның удуртукчулары Даллес биле Ллойд КНО-нуң Кол Ассамблеязының резолюциязын боттарынга таарымчалыг кылдыр тайылбырлап турар. Олар болза ол резолюция Ливанда болгаш Иорданияда агрессияны эң дүрген соксадырын көрүп турар кылдыр санавайн турарлар. Оон туржук олар болза, үстүнде араб чурттарда оларның эжелекчи үлгедиглерин «шын» дээр аянныг кылдыр бадыткап үргүлчүлеп турарлар. Кол Ассамблеяның резолюциязын боттарының шуут-ла херекке алыр хөөн чогунуң дугайын ажыы-биле чугаалап дитикпейн турбажок, АКШ-тың болгаш Англияның чагырыкчы бөлүктери олар боттарының шериглерин араб күрүнелерниң девискээрлеринден чүгле эргежок чугула байдалдар тургустунганының соонда үндүрүп болур деп медеглеп турарлар.

Чижээлээрге, англи эрге-чагыргалар ындыг байдалдарның бирээзи болза амгы иордан чазактың талазындан ол дугайында чогуур дилег болур ужурлуг деп санап турар. Франс Пресс агентилелиниң чоокта чаа дыңнатканын ёзугаар алырга, ат-сураглыг англи төлээлекчи Иорданиядан англи шериглерни үндүрери чаңгыс талалыг шиитпирге үндезилээш болдунуп шыдавас болгаш ону кылырынга «хаанныг дээрги чазактың база Иорданияның хашимит хаан чериниң чазааның аразынга долу дугуржуушкун негеттинип» турар деп айыткан. Ынчаарга ам англи чыдаларга ооргалаттынып турар Хусейн хаанның ёзу-чуруму ооң камгалакчылары аңаа чүнү-ле чугаалай-дыр чүгле ону кылып турары кымга билдинмес деп!

Ындыг янзылыг «негелделерни» көдүрүп үндүрбүшаан, АКШ-тың болгаш Англияның чагырыкчы бөлүктери КНО-нуң Кол Ассамблеязының шиитпирин каржы куду көрген, Ливанны база Иорданияны үр үеде эжелээринге кордаттынган боттарының үлгедиглерин агарттыр дээр чылдакты белеткеп турары мырыңай илдең-дир, олар болза Ливанны болгаш Иорданияны араб улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкининге удур демиселдиң тепкиш черлери болдурар, бодалдыглар.

Ол чорук Ливанда болгаш Иорданияда англи-америк эжелел шериглериниң ажыл-чорудулгазының идепкейжип турары-биле база бадыткаттынып турар. Бейруттан медээлер ёзугаар алырга, америк шериг эрге-чагыргалары ливан тура-халышканнарның туруштарының шуут чоогунда боттарының танк безектериниң өөредилгезин эгелээн болгаш Ливанның найыслалының чамдык чаа районнарын ээлеп алган. Ооң-биле кады олар парашют десантыларын дүжүрер талазы-биле өөредилгелерни Ливанның аэродромнарының бирээзинде эгелээнинниң дугайын чарлааннар. Америк аг-шеригниң Ливанда үр үеде быжыглаттынып алыр бодалдының дугайын АКШ-тың 6-гы флодунуң корабльдериниң чыыгын талаш-биле дүжүрүп турары, шериг базаларын тургузар сорулга-биле хөй тудуг материалдарын эккеп турары база херечилеп турар. Ливанда чоруп турар америк инженер шериглериниң офицери Джонсоннуң херечилеп турарын ёзугаар алырга, АКШ болза Ливанның ийи аэродромнарын (Райякта болгаш Клеатта) америк атомнуг бомбардировщиктерге база болдурарын, сирия-ливан кызыгаарга ракета салып үндүрер беш шөлдерни тударын, Бейрут портун АКШ-тың Чоокку Чөөн чүкте 6-гы флодунуң кол баазазы болдурарын планнап турар.

Ол бүгү фактылар-биле холбаштыр, америк болгаш англи чамдык удуртукчуларның медеглелдериниң чаап-чажыртынганы онза илдең болуп бар чыдар, олар болза араб улустарның бот эргелерин ыят чокка дорамчылап, шериг күжүнүң дузазы-биле боттарының колониалдыг кинчи-бегин оларга база дагын дөгээрин оралдажып турарлар. Мону дээрге КНО-нуң Уставының принциптерин дорамчылай көргени дээр апаар, ол принциптерге боттарының шынчызын мегелеп даңгыраглааны дээр апаар, чүге дээрге КНО-нуң Кол Ассамблеязының шиитпирин үзер чорукту АКШ-тың болгаш Англияның чедип алыксап турары КНО-нуң Уставын эң каржы үрээни, делегейниң ол эң улуг организациязының бүгү кежигүннеринге ажык өнчүк-чөңгээни кылганы болур ийик.

Амгы үеде Араб Чөөн чүкте америк-англи дипломаттыг болгаш шериг талазы-биле кажар оптуг аргалар бүгү чурттарның улустарының килеңниг каргаашкынын хайныктырып турар. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң Кол Ассамблеяның резолюциязын күүседирин узамдыктырарынче угланган кандыг-даа кажарлаашкыннары делегейниң хөй-ниитизин аймаактырып шыдавас. Ливанче болгаш Иорданияже боттарының шериглерин чорутканын «агартыры-биле» АКШ-тың болгаш Англияның көдүрүп үндүрген чылдактары эң эгезинден тура-ла черле бүзүренчиг эвес болуп турган болза, оларны аңаа улам ыңай тургузарының кандыг-даа «чылдактары» черле бүзүренчиг эвес болур деп Мексиканың «Эль Популар» солуну бижээн. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң хемчеглерин бүгү делегейде улам-на бүзүрел чок көрүп турар болгаш «Ортаакы Чөөн чүкте дайын байдалын өнчүк-чөңгээлиг тургузупкан таварылгада, АКШ-тың эң эки эвилелчилери безин ол авантюрага оларның соо-биле барбас» деп ол бөлүктерге бо солун сагындырган. АКШ-тың болунуң парлалгазы безин Чоокку Чөөн чүкте америк аг-шеригниң үлгедиглери кончуг айыылдыг уржуктарлыг болуп чадавас деп миннир ужурга таваржып турарын демдеглээр херек. Чижээ, Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Вашингтондан дыңнадыында чугаалап турары болза: «Америк шериглер Ливанга туруп артпышаан турар болза, аңаа частыышкын болуп чадавас».

Делегейни «дайынның кыдыг-кызыгаарынга» тургузарының күзелчүткүлүн удуртулга болдуруп турар даллесчи даштыкы политиканың чогум утказы харын ындыг болуп турар. Даллес болгаш ооң чаңгыс аай бодалдыглары кадык бодаашкынга чөрүштүр, улустарның чаңгыс аай тура-соруунга чөрүштүр, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырын болдурбас дээш бүгү-ле күжениишкиннерин салып турар. Олар дайынзырак хөөннерге алзыпкан болганындан дүшкүүрлүг чоруктуң биче-ле кошкаашкынындан безин коргуп турар болгаш делегей политиказының делгеминге чырыткылыг булуттар көстүп келири билек-ле олар кара булуттарны диргелдирерин база дагын оралдажып турарлар.

Ам харын ындыг болуп турар. Чоокку Чөөн чүкте баксырап бар чыткан байдал Ливандан болгаш Иорданиядан агрессчи шериглерни үндүрер дугайында шиитпирни КНО-нуң Кол Ассамблеязы хүлээп алганының түңнелинде кадыкшыырының чамдык демдектери көстүп келири билек-ле, күрүне департаментизи-даа, Пентагон-даа (АКШ-тың шериг ведомствозу) делегейниң өске районунга—Ыраккы Чөөн чүкке нарыыдаашкынны тургузарынга далажып, Кыдат Улус Республикага удур калчаалыг өнчүк-чөңгээлерни организастаан. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң бодалы-биле алырга, ол өнчүк-чөңгээлер Чоокку Чөөн чүкте оларның чүдек-бужар кажарлаашкыннарындан делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейин чардыктырар сорулгалыг болуп турар.

АКШ-тың Оожум океанда баазалаттынган 7-ги флодунуң корабльдериниң шериг чыскаалдарын эгелээриниң болгаш американнарның эжелеп алганы кыдат ортулук—Тайваньга ижээй берген чанкайшичи бөлүктү илчирбеден база дагын салып үндүрериниң мурнунда олар болза Кыдат Улус Республика «Ыраккы Чөөн чүкте тайбыңга кыжанып турар» дээр аянныг кылдыр бадыткавышаан, ол республиканы хоптап-нүгүлдээр дээш Вашингтонга дыка ажылдаан.

Америк чедиги флоду, АКШ-тың Филиппиннерде болгаш Японияда шериг-далай болгаш шериг-агаар күштериниң баазаларын дайынчы белен байдалда тургускан. Делегейниң өске диптеринге турган америк шериг корабльдерин Тайваньның районунче чоруткан. Америк командылалдың өрү эрге-дужаалдыг төлээлекчилерин Тайваньга дүрген чөвүлел хуралдарга келдирген. Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, «америк шериг ажылдакчылары америк шериг-агаарның немелде күштерин ол районда (тодаргайлаарга КУР-нуң эриктеринде) америк шериг-далай күштеринче дүрген немей октаар дугайында айтырыгны өөренип көрүп турар». Сентябрьның эгезинде америк болгаш чанкайшичи шериг-далай күштериниң база далай чадаг шерииниң дем каттыштырган өөредилгелерин эрттирерин төлевилелдээн, тускай америк-чанкайшичи дыңнадыгда чугаалап турарын ёзугаар алырга, ол өөредилгелер «дем каттыштырган дайын чорудулгаларын планнаарын болгаш чорударын сайзырангайжыдар, а ол ышкаш ындыг дайын чорудулгаларының теориязын болгаш практиказын ажылдап кылыр база үнелеп көөр сорулгалыг турар».

Ол дайын белеткелдери КУР-га удур АКШ-ка куткуттүрген чанкайшичилерниң чепсектиг өнчүк чөңгээлери-биле капсырлажып турар. «АКШ-ка кылдынган» деп маркалыг оларның корабльдери болгаш самолеттары Кыдаттың агаар болгаш суг делгеминиң кызыгаарын соксаал чок үреп, а Кыдаттың кургаг чериниң шуут чоогунда Цзиньмыньдао (Куэмой) ортулуктарда турар чанкайшичи артиллерия КУР-нуң эрик чоогунуң чурттакчылыг черлерин боолап турар.

КУР-га удур өнчүк-чөңгээлерге Англи аг-шериг база аңаа артпазын кызыдып турар. Англияга КУР-нуң чазааның август 27-деги нотазында айтып турарын ёзугаар алырга, Гонконгта турар англи самолеттар сөөлгү үеде кыдат кызыгаарны үреп турарының таварылгалары болгулаан.

Кым-даа эвес, чогум-на харын АКШ болгаш шериг блоктарының талазы-биле ооң чамдык өңнүктери Ыраккы Чөөн чүкте болгаш Мурнуу-Чөөн Азияда тайбыңга болгаш айыыл чок чорукка кыжанып турары мырыңай илдең болуп бар чыдар.

КУР-га хамаарыштыр америк аг-шеригниң өжээнниг ажыл-чорудулгазы бүгү делегейде, ылаңгыя Азия диптиң чурттарында улуг дүвүрээзинни хайныктырып турар. КУР-га удур АКШ-тың өнчүк-чөңгээлерин даштыкының хөй-ниитизи шиитпирлиг буруу шаап турар, Бирманың «Рангун дейли» солуну ол өнчүк-чөңгээлерни «агрессияның үүлгедии кылдыр» онзалап демдеглээн. Чан Кай-шиниң бөлүүн деткиир чорууундан болгаш Кыдаттың КНО-га дүрүм ёзугаар эргелерин хүлээп көрбезиниң кеди чок политиказындан АКШ ойталаан турзун деп негелделер чер болганда улам-на чаңгыланып турар. Америк эрге-чагыргаларның бүрүн чүүлдүгзүнүүшкүнү-биле чанкайшичилерниң ам бара-туразында аажылап турары бодунуң бурунгу девискээрлерин Кыдатка эгидип бээринге АКШ шаптыктавазын улустар негеп турар. «Ыраккы Чөөн чүкте дүшкүүрлүг чорук КУР-га хамаарыштыр боттуг эвес америк политиканың түңнели болуп турар» деп Индияның «Амрита базар патрика» солуну бижээн. «Ол политикага өскерлиишкиннер болбаан шагда байдал кезээде айыылдыг болур, ынчаарга ындыг өскерлиишкиннер Ыраккы Чөөн чүкке быжыг тайбыңны тургузарынга эргежок чугула».

Чоокку-даа, Ыраккы-даа Чөөн чүкке айыылдыг байдалды тургускан империалистиг политиканы узуткаары—бүгү улустарның бир эп-сеткилдиг негелдези ол болуп турар.

Н. ЧИГИРЬ.

Совет тускай эртемниглер төлээлериниң АКШ-та чоруп турары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Көдээ ажыл-агыйның механизастаар талазы-биле ССРЭ-ниң Күрпланының кежигүнү Г. С. Хламов баштаан совет төлээлер чуртка аян-чоруктан Нью-Йоркта ээп келген.

АКШ-ка ай иштинде чоруп келген үезиниң дургузунда ук төлээлер чөөн талакы 7 штаттарга чораан болгаш көдээ ажыл-агыйның чорударының кол аргалары-биле, а ол ышкаш көдээ ажыл-агый машиналары-биле база ол районнарның фермерлериниң оларны ажыглап турары-биле танышкан.

Чамдык бергедээшкиннер турбажок, төлээлер АКШ-тың көдээ ажыл-агый болгаш трактор машина тудуунуң чамдык бүдүрүлгелери-биле чүгүртү таныжар аргалыг болган.

Чамдык штаттарның университеттериниң көдээ ажыл-агый факультеттериниң фермерлер ортузунга чорудуп турары эртем-техниктиг пропаганданы канчаар тургузуп турарының айтырыгларынче төлээлер улуг кичээнгейни салган.

Америк бөдүүн кижилерниң талазындан совет кижилерни найыралчы болгаш чылыг көрүп турарын совет төлээлерниң кежигүннери онза сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар. Хөй-хөй фермерлер ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга кады ажылдажылганы деткип турар. АКШ-та совет төлээлерниң чоруп турганы штаттарның, округтарның парлалгазы, радиозу, телевидениези совет төлээлерниң чоруп турарын найыралдыг ёзузу-биле айтып турганнар.

Венгрияда камналга дээш демисел

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Камналга дээш бүгү улустуң демиселин организастаар деп Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының болгаш чазааның кыйгырыы чурттуң ажылчы чоннарының калбак үнелеп көрүүшкүнүн болдурган.

Чурттуң металлургиязының болгаш машина тудуунуң бүдүрүлгелери бо чылдың баштайгы чартыында чүгле дашкаартан келген бараанннарны камныг чарыгдап турган безин күрүнеге 46 миллион форинг акшаны камнап берген. Венгрияның металлургия заводтары чартык чылдың дургузунда коксту ажыглаарын камнавышаан, 7 миллион ажыг форингтини камнап алган.

Венесуэлада дүшкүүрлүг байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк информация агентилелдериниң болгаш парлалганың дыңнадыгларындан көстүп турарын ёзугаар алырга, Венесуэлада база дагын дүшкүүрлүг байдал тургустуна берген.

Мурнунда шериг министри турган Кастро Леон баштаан шериг сүлчээзин улус массаларның деткимчези-биле чүгле ай мурнунда аңаа сойгалап илереткени болгаш узуткап чок кылганы билдингир болгай. Сүлчээниң организакчылары чуртка белеткеп турган бүгү-ниити соңгулдаларны үзерин болгаш шериг-диктатор ёзу-чурумун катап тургузарын боттарының сорулгазы кылдыр салып турганы илдең.

Чурттан үндүр ойлаттырганының соонда АКШ-та ижээй берген мурнунда диктатор чораан Пресс Хименестиң чазакка удур сүлчээни дашкаартан белеткеп турар дугайын ам парлалга дыңнадып турар. Сүлчээлежикчилерни Доминикан Республиканы таварты Венесуэлаже чажыт октап турар. Ындыг бөлүктерниң бирээзин диктатураны дүжүргениниң соонда Венесуэладан үндүр ойталаттырган полицейжи бригада командири чораан Улисес Ортега баштап турар деп дыңнадыг бар.

Белеткеттинип турар сүлчээниң дугайын дыңнатпышаан, чурттуң парлалгазы ооң эгелекчилери Венесуэладан кайгамчык хөй ажык-кончааны ап турар болгаш ону кандыг-даа аргалар-биле хевээр артырарын оралдажып турар америк нефть монополиялары болуп турар дээрзин шуут айтып турар. Чогум-на харын ол компаниялар диктатура үезинде чурттуң чагырыкчы аңгылары-биле демнежип алгаш, уптээшкинниң болгаш күчүлээшкинниң политиказын чорудуп, ону үргүлчүлээрин күзеп турган деп «Эль насиональ» солун бижээн.

Чазакка удур чаа сүлчээниң кыжанышкыны-биле холбаштыр Венесуэланың политиктиг партиялары боттарының удуртур органнарының хуралдарын кылып, серемчилелди бедидеринче улус массаларны кыйгырган.

Сүлчээниң кыжанышкынының дугайында айтырыгны Венесуэланың Коммунистиг партиязының чоокта чаа болган пленумунга база чугаалашкан. Америк монополиялар-биле харылзаалыг бөлүктерниң талазындан Венесуэланың амгы чазаанга удур сүлчээлежикчи кажарлаашкыннарының айыылдыын партияның ТК-зының секретары Помпейо Маркес пленумга онзалап демдеглээн. Демократтыг чаалап алышкыннарны камгалаарынче партияның бүгү кежигүннерин болгаш чонну пленум кыйгырган.

Оожум океанда чедиги флодун АКШ күштелдирип турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк шериг-далай флодунуң командылал черинин дужаалын ёзугаар «Милулэй» дээр авианосец «Лос-Анжелос» дээр аар крейсерге үдедип алгаш, Оожум океанның барыын талазынче чорупкан деп Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилели дыңнаткан. Ол корабльдер чеде бээрге 7-ги флоттуң саны 53 дайынчы корабльдер чедир көвүдей бээр.

АКШ-тың Оожум океанда чепсектиг күштериниң командылал чери Тайвань өөштүң улуг кезиинге КУР-нуң самолеттарын «истеп-сүрерин» америк реактивтиг самолеттарның ужудукчуларынга чөпшээрээн деп ол-ла агентилел чери дыңнаткан.

Филиппины. Пасиг хемниң эриктеринде чурттап турар кижилерниң хөй нуруузунуң амыдыраарының кол аргазы балыктаашкын болуп турар. Балыкчылар эң-не чевен арга-биле кылган кулузун салдар-биле балык тудуп турар.

Чурукта: Пасиг хемде балыкчыларның салдары.

Фото **В. Викторовтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Англияның ДХМ-ниң төлээлекчизиниң медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизи ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында чугаалажылышкыннарны октябрь 31-де эгелээринге Совет Эвилелиниң беленин илергейлээн совет нотаны амгы үеде чазак өөренип көрүп турар деп парлалга конференциязынга сентябрь 1-де медеглээн. «Совет Эвилелиниң чөпшээрешкенинге байыр чедирип турар бис, ынчангаш АКШ-тың чазаа-биле сүмележир апаар бис» деп ДХМ-ниң төлээлекчизи медеглээн.

Пекин. 600 миллион кижилиг кыдат улус америк-англи империалистерниң Ливанда болгаш Иорданияда интервенциязын килеңнээшкин-биле буруу шаап турар.

Чурукта: Пекинниң дээди өөредилге черлериниң башкыларының бөлүү ууражылышкынныг чыскаалдың үезинде.

Синьхуа агентилелиниң фотозу.

Профэвилелдериниң алдыгы чайгы Бүгү-эвилел спартакиадазы доозулган

Профэвилелдериниң Бүгү-эвилелдиң алдыгы чайгы спартакиадазы августуң 29-та доозулган. Ол болза бо чылдың спортчу улуг болуушкуну болган. Аңаа беш миллион ажыг кижи киришкен. Спартакиаданың түңнел маргылдаазынга Москвага бистиң чурттуң 42 националдарының төлээлери 4 муң хире кижи киришкен.

Эвилелдешкен республикаларның чыынды командыларының спортчуларындан аңгыда чурттуң найыслалынга бүдүрүлгелерниң күш-культура коллективтери ол маргылдаага база киришкен. Олар эштир, аар атлетика, чадаг терге спорту болгаш чиик атлетика талазы-биле маргыжып турганнар. Кыргыс ССР-ниң Фрунзе аттыг заводунуң болгаш Ленинградтың оптика-механика күрүне заводунуң коллективтери спорттуң бүгү дөрт хевирлеринге шуптузунга киришкенин демдеглезе чогуур. Ленинградтың оптика-механика заводунуң күш-культуржулары чиик болгаш аар атлетика талазы-биле күш-культура коллективтериниң маргылдааларынга тиилээннер, ынчаарга Москваның автозаводчулары эштир талазы-биле маргылдааларга тиилээннер. Чадаг терге спортунуң талазы-биле бирги черни Горький хоорайның автозаводчулары алганнар.

Спартакиаданың программазынга кирген спорттуң бүгү хевирлериниң талазы-биле чемпионнарының алдын медальдары болгаш шаңналдары дээш демисел кончуг чидиг болуп эрткен. Спортчуларның хөй нуруузу зачет нормазын күүсеткеннер. 132 спортчулар спорт мастериниң түңнелдерин көргүскеннер.

Маргылдааның түңнелинде спартакиаданың команда талазы-биле бирги черин болгаш кол шаңналды Москваның профэвилелдериниң экитура спортчу ниитилелдериниң спортчуларының коллективи чаалап алган. Москвачылар чиик атлетика, эштир, боодалга спорт талазы-биле тергиин эки болуп, спорттуң бо хевирлериниң талазы-биле бирги черни ээлээннер. Ийиги черни Украинаның профэвилелдер командазы ээлээн. Украинаның спортчулары гимнастика, аар атлетика, акробатика болгаш боодалгага бедик мастерчизин көргүскеннер. Үшкү черни Россия Федерациязының спортчулары чаалап алган. Даразында черлерни Ленинградтың, Грузияның, Латвияның, Казахстанның, Литваның, Эстонияның, Азербайджанның, Белоруссияның, Узбекистанның, Молдавияның, Таджикистанның болгаш Туркменияның командалары ээлээннер.

(СЭТА.

* * *

Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт Ордузунга август 29-та профэвилелдериниң алдыгы чайгы Бүгү-эвилел спартакиадазының байырлыг хаашкыны болган.

Спартакиаданың кол судьязы В. А. Пичугин маргылдааларның түңнелин чугаалааш, профэвилелдериниң алдыгы Бүгү-эвилел спартакиадазы бо чылын улуг спортчу болуушкун болгаш ССРЭ-ниң улустарының ийиги спартакиадазынга белеткелдиң кол чадазы болган дээрзин демдеглээн. Спартакиаданың 132 киржикчилери бир-ле дугаар спорт мастери аттың нормаларын дужааган. Маргылдааларга ВЦСПС-тиң беш рекордтары болгаш бир делегей рекордту тургустунган.

Маргылдааларга тус-тус киржикчилер аразынга тиилекчи болганнарга шаңналдарны тывыскан. Москваның профэвилелдериниң экитураның спортчу ниитилелдериниң төлээлекчилери кол шаңналды алганнар. Ол ышкаш Украинаның (ийиги чер), РСФСР-ниң (үшкү чер) командыларының төлээлекчилеринге база шаңнал тывыскан. Ленинградтың Фрунзе аттыг оптика-механиктиг заводунуң, Киргиз ССР-ниң, Москвада Лихачев аттыг заводтуң болгаш Ленинградтың Киров аттыг заводунуң күш-культура коллективтериниң кежигүннеринге мактал шаңналдарны тывыскан.

Спартакиада эрттирериниң талазы-биле оргкомитеттиң даргазы ВЦСПС-тиң секретары Н. Н. Шевченко чыылганнарга допчу чүве чугаалаан. Маргылдааларның киржикчилериниң чаа-чаа спорту чедиишкиннерлиг болганын таварыштыр ол байыр чедирген болгаш күш-ажылга, өөредилгеге болгаш спортка ээн ыңай чедиишкинниг болурун күзээн. Күрүне Гимнизи ырлады бээрге, эвилелдешкен республикаларның командаларының төлээлекчилери спартакиаданың тугун дүжүрген.

(СЭТА).

Эш хуузунуң ужуражыышкыннары

Август 31-де дыштаныр хүнде культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга шахтерларның байырлал хүнүнге алдаржыткан Абакан биле Кызылдың күш-культуржу баскетболчуларының болгаш бут-бөмбүкчүлериниң эш-хуузунда ужуражыышкын маргылдаазынга хүндүскүнүң 2 шактан эгелеп Абаканның болгаш Кызылдың баскетболчу кыстары ойнааннар. Оларның эш-хуузунда ужуражыышкынының түңнелинде Абаканның баскетболчулары Кызылдың командазынга уттурупканнар. Олар ийи ойнаанының соонда сан ниитизи-биле 16:9 болуп, Кызылдың командазы тиилээн.

Бут бөмбүүнүң шөлүнге Абаканның база Кызылдың бут бөмбүкчүлериниң чыынды командалары ужурашканнар.

Ойнаашкынның баштайгы ээлчээнде Абакан командазы бут бөмбүүн ойнаарының арга дуржулгазын эки билир болганы-биле Кызылдың командазының хаалгазынче удаа-дараа күштүг шавар халдаашкыннарны кылып, мячыны кызылчыларның хаалгазындан ыратпайн турганы-биле үш удаа кийир тепкен, ынчангаш ойнаашкын 3:0 болуп, абаканчылар тиилээн.

Ойнаашкынның ийиги чартыында база-ла сан немешпээн. Ниити ойнаашкын 3:0 болуп, оон Абаканның бут бөмбүкчүлериниң тиилелгези-биле доозулган.

О. СИИРИН-ООЛ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КУДР-ниң ажылчы чоннарының патриотчу шимчээшкини

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). 1957—1961 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш шимчээшкин Корей Улус-Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарының ортузунда калбарып турар.

Чаа-чаа бүдүрүлгечи хүлээлгелерни чурттуң бүдүрүлгелериниң улам-на хөй санныг коллективтери боттарынга ап турар. Оларның аразында—Чхончжинде металлургия заводунуң, Соннимде металлургия заводунуң, Пурениниң металлургия заводунуң, Накволнуң машина тудуунуң заводунуң болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң ажылдакчылары бар болуп турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтерия ның 3—65.

ТС—01041

Культура эргелелиниң типографиязы.